

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

PROF. MAXIM POP

**ANUL V,
NR. 9(49),
SEPTEMBRIE
2016**

ÎN ACEST NUMĂR:

**GEORGE BARIȚIU, MAXIM POP, *REVISTA ILUSTRATĂ,*
TRIBUNA, DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, DR. LEO MUREȘAN,
DORIN DOLOGA, *FEDERAȚIUNEA,*
OCTAVIAN SCRIDON, IOSIF CIUNTEREI**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL V, NR. 9 (49), SEPTEMBRIE 2016

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniisang.wordpress.com>

COPERTA I: Prof. Maxim Pop
(arhiva personală Alexandru Dărăban)

COPERTA IV: Prof. Monica Halaszi
(arhiva personală Monica Halaszi)

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
-----------------------------	---

EDITORIAL

GEORGE BARIȚIU, <i>adunați documente și le păstrați</i>	7
--	---

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

*** Prof. Maxim Pop	13
PROF. MAXIM POP, <i>Corespondență</i>	16
*** <i>Din nordul Transilvaniei</i>	18
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Fondurile grănicerești din Năsăud</i>	21
Dr. LEO MUREȘAN, <i>Apele minerale ale Sângeorgiului-român</i>	26
DORIN DOLOGA, <i>Apele minerale de la Sângeorz-Băi</i>	31
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>De pe Câmpul Libertății</i>	34
*** <i>Năsăudenii și Pronunciamentul de la Blaj</i>	40

RESTITUIRI

OCTAVIAN SCRIDON, <i>Frontul Național Studentesc</i>	43
---	----

TRADIȚII

IOSIF CIUNTEREI, <i>Pe coclaurile Sângeorzului</i>	47
---	----

Izvoarele Nr. 1, 2, 3 — Quellen Nr. 1, 2, 3
Sângeorz-Băi-Bad-Fürdő

8. - VI - 1897 <https://biblioteca-digitala.ro>

EDITORIAL

ADUNAȚI DOCUMENTE ȘI LE PĂSTRAȚI

GEORGE BARIȚIU

Cine are carte, are parte. Această parimie¹ românească se aude pe la noi, mai adeseori la ocazii, când cineva câștiga câte un proces cu ajutorul unor documente pe care le va fi păstrat el sau părinții săi. Într-aceea acest proverb salutar, ca și alte multe, pline de adevărată filozofie practică, este tot așa des călcat și disprețuit cu neavută ușurime de minte și cu ruina totală a miilor de indivizi, de familii, de comune și chiar de țări întregi. Întru adevăr, anevoie va mai fi în lume vreun lucru care să fie tratat de indivizi și de popoare cu mai multă nepăsare, însă ce zic nepăsare? Cu mai multă urgie și dispreț decât sunt tratate chiar până în ziua de astăzi documentele scrise. Pare că este un farmec și un blestem că oamenii umblă cu documentele și le aruncă ca și cum ar arunca niște doage de ciubăr spart sau niște călțuni² flenduriți, iar cei care voiesc a le păstra mai bine, le poartă în șerpar cu anii întregi până când se tocesc și se rod încât să nu le mai poată citi nimeni. Văzut-am acte de proces mare și scump, puse în traistă sau în desagi alături cu brânza și slănina, însă și scârnăvite într-atâta cât nici un avocat și nici un judecător nu mai voia a le lua în mână. Aflat-am cărțile urbariale din zilele Mariei Tereza, ale cutărei comune de câteva mii de suflete la lelea Măcinica a cărei bărbat fusese înainte cu douăzeci de ani jude al

¹ PARIMIE, *parimii*, s. f. 1. (Înv.) Proverb; maximă; pildă, învățătură.

² CĂLȚUN, *călțuni*, s. m. 1. (Înv. și pop.) Încălțăminte de sărbătoare (asemănătoare cu cizmele); ciorap de lână.

GEORGE BARIȚIU

---

comunei. De nu se afla acea copie de urbaniu local, comuna era să-și piardă un teritoriu de păduri întinse pe vreo 4.000 de iugăre. Văzutu-s-au alte documente foarte scumpe aruncate pe după lăzi, rupte, mânjite, ca și cum ar fi fost bune numai de a lega cu ele oalele de unt și de miere.

Maltratări ale documentelor de natura celor enumerate mai sus se văd, mai ales, la oamenii care sau nu știu carte nicidecum sau foarte puțină. Să vedem, însă, cum păstrează documentele oamenii care știu carte multă. Sașii din Transilvania trec de oamenii cei mai iubitori de ordine în toată Transilvania; cetățile și bisericile lor înconjurată cu muri sunt considerate ca tot atâtea locuri sigure în care s-ar fi păstrând cele mai multe și cele mai interesante documente, atât istorice, în sensul strâns, cât și de proprietate, comunale sau particulare. Și cu toate acestea, la sași încă domnește în respectul acesta, în cele mai multe comune dezordine atât de mare încât, deși ei au documente mai multe decât oricare alții, îi costă însă osteneală și multă pierdere de timp, oricând constrânși de împrejurări voiesc a se folosi de unele sau altele. Aflatu-s-au ce e drept, bărbați pricepuți și prevăzători care s-au încercat din răspuțeri a îndupleca pe comune ca să poarte grijă mai mare de documente, au întâmpinat însă și ei ce se numește „vis inertiae¹”, în aceeași măsură în care o ai întâmpina și la noi, când te-ai încerca să aduni și să regulezi² mult, puțin, cât ne mai rămase și noua în o parte a comunelor. Ce vi se pare că până acum din toate comunele săsești, abia patru, și patru au recunoscut încă necesitatea de a-și regula arhivele și, totodată, a-și compune cronică sau monografia comunelor. Din toate, însă, este mai revoltător împrejurarea cum că după ce în cutare secol sau în cutare generație se afla câte cineva care le culege și așează bine și la loc sigur toate documentele, vin alții după ei care pare c-ar voi să-și răzbune în contra antecesorilor pentru iubirea lor de ordine, iarăși aruncă toate una peste alta, de unde, ce iau nu mai pun la loc, pe multe documente le înstrăina sau, ei, înșiși sau suferă pe alții ca să le fure.

Dacă sașii o pot așa cu documentele și cu arhivele lor, apoi cum va fi mergând oare lucrul în acest respect pe la comunele ungurești și românești?! Cunoaștem foarte bine ceea ce a răpus (prăpădit) și desființau vandalismul timpurilor trecute; știm că au fost epoci în care s-au cules anume de la români mulțime mare de documente prețioase sub un pretext sau altul care, apoi, nu li s-au mai restituit, ci din contră, s-au dat focului ori s-au nimicit în alte moduri. Așa s-a întâmplat, de exemplu, în zilele Mariei Tereza, cu ocazia înființării regimentelor confiniare, apoi aceeași manoperă se mai repeta anume în Districtul Făgărașului pe la 1820 prin o comisiune compusă din ofițeri ostășești și din civili. Fost-au cazuri în care bieții oameni constrânși (sorociți) ca să-și producă documentul lor, de exemplu, numai la domnul „solgăbirău³”, acesta făcându-se, mai întâi, că le citește cu luare-aminte, se întorcea apoi către oameni și le zicea: ce voiți cu aceste secături? Nu vă plătesc un baraboi⁴, le puteți arunca în foc să înveliți brânza în ele. Și ce vi se pare că mulți ascultau de domnul solgăbirău

---

¹ Forța de inerție.

² A pune în ordine, a aranja, a rândui; a sistematiza.

³ SOLGĂBIRĂU, *solgăbirău*, s. m. (Maghiarism învechit, Transilvania) Funcționar din fosta administrație austro-ungară (corespunzând pretorului sau primpretorului de mai târziu).

⁴ Cartof.

ADUNAȚI DOCUMENTE ȘI LE PĂSTRAȚI

„bona fide¹”. În 11 martie 1849, seara, când cu căderea Sibiului, prizonierii unguri care fuseră închiși vis-a-vis în școala călugărițelor, scăpând de acolo, alergară drept în locuința comitetului, unde aruncară în foc toate actele câte se adunaseră în curs de cinci luni în mica sa arhivă. Însă cine să fie în stare de a enumera toate speciile de vandalisme câte au trecut peste noi și țara noastră? Fie-ne de ajuns atrage din toate învățătura că tocmai pentru că documentele și tot felul de scripte sunt supuse la atâta amar de pericole, noi de aici înainte să le adunăm cu grijă atât mai mare și legându-le, cum am zice, cu șapte noduri să le păstrăm la locuri cât se poate de sigure și în ordine bună. Să ascultăm consiliul comitelui Emeric Miko care zice că nici petecuțul cel mai mic de hârtie să nu o disprețuim, ci să o păstrăm. Unele familii patriciene săsești își continuă cronica familiei și a cetății în care locuiesc adesea și a țării, din generație în generație până în ziua de astăzi, fără a le păsa, că vezi-doamne, în zilele noastre ies atâtea foi publice care înghit și consumă tot. Înghit, zău, și nu prea, pentru că nimeni nu e nebun ca să lege de nasul publiciștilor mulțime de lucruri care, dacă ar ieși la lumină, astăzi și nu mâine, nu la anul, la zece, la cincizeci de ani, ar avea adesea consecințele cele mai funeste pentru generațiile prezente. Peste aceasta vei afla un număr foarte însemnat de documente pe care, astăzi, pe lângă cea mai mare bunăvoință, nu le poți întrebuința spre nici un scop salutar, vine însă un timp, epocă, catastrofă, în care asemenea documente le-ai plăti cu multe mii, însă nu le mai afli nicăieri. Altele, iarăși, sunt de natură încât dacă le-ai publica astăzi, el ar putea produce efecte opuse în diametru la cele ce sperai tu sau generația în care te afli tu. Apoi, mai ales documente scrise și tipărite în limba românească, Dumnezeuule, câte zile și ani ne mai trebuie, nouă, pentru ca să putem zice că avem câte ceva dintr-însele.

Deci, să adunăm documente și să le păstrăm, pentru că: cine are carte, are parte²!

---

¹ Cu bună-credință.

² *Transilvania*, Brașov, Anul II, 1869, nr. 12, pp. 137-138.

Vila „Doina”

Bis. rom. ortodoxă

Vedere generală

Sângeorz-Băi

Vila „Dr. Hollța”

Sângeorz-Băi, 20 Jul. 1937.

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

PROF. MAXIM POP

Portretul din „Revista Ilustrată” ne prezintă un bărbat erudit, fiu de grănicer de pe Valea Someșului, cândva Maxim Pop, fost profesor la gimnaziul român din Năsăud.

S-a născut la 10 august 1838 în comuna Sân-Georgiul-Român. Părinții săi economi, dar oameni de frunte și – după starea poporului nostru - oameni cu stare. Familia Pop este în Sân-Georgiu o familie străveche, din sânul căreia s-au ridicat mulți oameni de frunte. Așa de exemplu, între alții, fostul prepozit capitular greco-catolic de Gherla, Macedon Pop, fostul vicar foraneu de Năsăud, Anchidim Pop, fostul guvernor L. T. Pop încă se trage din această familie.

Tatăl său, Ioan Ț. Pop, deși nu știa carte, funcționează timp îndelungat ca primarul comunei, apoi abdicând din acest oficiu, fu ales curator primar al bisericii și, ca atare, muri în scurt timp după moartea unicului său fiu Maxim.

La sfatul vicarului Anchidim Pop, care descoperise în tânărul Maxim o capacitate rară, părinții l-au dat la școala trivială din Sân-Georgiu unde – deși printre ele trebuia să ajute la lucrul timpului și să grijească de turma cu mieii – obținut cu finea fiecărui an clasificație „pur excelentă”. Încurajați de acest rezultat, l-au trimis la Școala Normală din Năsăud, unde absolvă toți patru ani cu același rezultat. De aici, „per pedes apostolorum”, a mers la Blaj, pe atunci unicul gimnaziu român din țară și absolvă cu testimoniu „pur eminent” care clasificație o obținut și la examenul de maturitate.

Absolvind gimnaziul, la dorința expresă a unchiului său Macedon Pop, intră ca alumn¹ în Seminarul central „Santa Barbara” în Viena unde absolvă studiile teologice (1865) cu calcul „eminent”, obținând din diligență privată și absolutoriul de la cursul catehético-pedagogic la Școala Normală Catolică Regală și absolvind în același timp la universitatea de acolo și cursul profesoral din specialitatea istorică.

Îndată după absolvirea cursului, fu numit, totodată, și catihet și exortator greco-catolic la acel gimnaziu și întărit ca profesor ordinar definitiv. Schimbându-se însă împrejurările, tânărul profesor, fără ca cineva afară de fidela sa soți să fi știut, se puse la studiu și fără instructor își însuși în câțva timp limba maghiară. Apoi, tot în secret, se pregăti pentru censura² prescrisă prin ordin ministerial. În anul 1874 își scoase pașaport pentru străinătate, îl puse la buzunar împreună cu suma de 500 florini adunați cu multă sudoare, anume spre acest scop și porni la Pesta cu gândul de a depune censura de profesor la universitatea ungurească de acolo. La despărțire, zise soției sale: „De cumva îmi succede nu capeți nicio telegramă, de nu îmi succede atunci pașaportul și banii îmi sunt în buzunar, merg direct la București, îmi câștig acolo post nou și de acolo îți voi telegrafia unde să vii”. Atât fu de ambițios, încât de cumva cădea, era mai bine gata a trece în România decât să deie față cu

---

¹ Discipol, elev.

² Demnitate și funcție.

PROF. MAXIM POP

---

colegii săi. Dar îi succese spre uimirea adevăraților săi colegi și spre necazul acelor care, în loc să-l laude, i-au dat derogatoriu, dar au rămas până în ziua de azi fără censură.

În același an fu întărit pentru catedra Istorie și Geografie ca profesor diplomat definitiv. Nu peste mult timp, Ilustritatea Sa Episcopul Szabo îl numi viceprotopop onorariu și asesor consistorial.

În 17 mai, copleșit de un morb¹ reumatic neglijat și agravat, căzu la pat, iar la 23 iulie al aceluiași an muri în etate de abia 54 ani.

Profesorul Maxim Pop fu un om activ și încă privește literatura noastră. El, ca om tânăr, a fost primul colaborator la „Sionul Român” unde a polemizat cu mai mulți scriitori asupra a diferite teme. În legătură cu Cosma Anca și Vasile Petri a redactat o foaie pedagogică „Magazinul Pedagogic” a cărei valoare și azi e recunoscută, mai târziu fu colaborator la foaia pedagogică „Școala Română”. sub pseudonim a luat parte la mai multe concursuri literare unde a obținut premiul scris sau cel puțin o mențiune onorifică. Cu vărul său Artemiu Publiu Alexi a scris „Resbelul Oriental”, operă monumentală, a cărei valoare fu recunoscută de cercurile mai înalte ale României, scriind el partea istorică, iar Alexi partea strategică.

A luat timp mai îndelungat la un operat cu text latin, cu note și explicări române, l-as prezentat în manuscris Academiei din România și a primit rezolvarea ca fiind mulți termeni transilvăneni, spre prelucrare s-a dat unui profesor din „țară” și, ce să vezi, respectivul în sesiunea următoare a primit premiul!

A mai scris „Gramatica limbii române pentru școlile elementare” care carte fu aprobată și recomandată de ministrul de culte și care, azi, e întrebuințată aproape în toate părțile ca manual de școală.

A scris, afară de acestea, o „istorie biblică” și a început a lucra dar nu a sfârșit „Istoria bisericească”, ambele sunt în manuscris și se păstrează în arhiva familiară.

Ca factor social, fu fondatorul „Reuniuni Mariane”, inițiatorul celor mai multe întreprinderi naționale și cel mai înfocat apărător al grănicerismului și al intereselor grănicerești.

*

*   *

După moartea sa a lăsat o văduvă și patru copii, toți feciori.

Văduva Rafila, fiica preotului decorat cu Crucea de aur „Bene Merenti”, Ioan Lazăr, din Năsăud, muri în scurt timp după dânsul. Fiul mijlociu, Maxim junior, în urma unei răceli, urmă părinților săi, iar ceilalți trăiesc.

Ioan (Nițiu) e funcționar la direcția de poște și telegraf în Cluj; a depus de curând censura de profesor; om activ pe terenul literar. A tradus o mulțime de nuvele și are mai multe opere apărute. E membru ordinar la „Societatea regală pentru științele naturale” din Budapesta, la „Cyclists Touring Club” din Londra, la „D. R. B.” din Berlin, etc., colaborator

---

¹ Boală.

PROF. MAXIM POP

La mai multe foi, prim colaborator la „Revista Ilustrată”. E căsătorit și are un fiu.

Alexandru (de prezent Popp) e doctor în drept, subjude la Judecătoria regală din Dicio-Sân-Mărtin; asemenea căsătorit.

Anchidim e student în clasa a VII-a la Gimnaziul romano-catolic din Cluj unde trăiește la fratele său mai mare, Ioan (Nițiu).

Iaca, în scurt, biografia aceluși om de sub a cărui mână au ieșit mulți oameni cu carte și între a cărui discipoli se numără și redactorul acestei reviste¹.

---

¹ *Revista Ilustrată*, Șoimuș, Anul III, 1900, nr. 3-4, p. 29 (Este vorba de preotul Ioan Baciuc, ca redactor).

CORESPONDENȚĂ

- De pe Valea Someșului, iunie 1865 -

Prof. MAXIM POP

Unul dintre pașii cei mai salutari ce s-au făcut pentru prosperarea învățământului în școlile noastre populare, e fără îndoială introducerea conferințelor învățătoarești care, acum, se mai țin pretutindeni cu mai multă ori mai puțină regularitate, după împrejurări. Fructele ce le-au produs până acum aceste conferințe, peste tot sunt îmbucurătoare; și de cumva nu au avut chiar aceleași rezultate, care poate s-ar fi dorit, asta nu se poate imputa întru atâta activitate ori modrul¹ ținerii lor cât mai vârtos altor cauze care, sperăm că pe viitor se vor delătura². Ca să ne putem convinge despre aceasta, să luăm numai la mână protocoalele ședințelor unei ori altei conferințe, să urmărim din punct în punct concluziile aduse și să cercăm³ care din acelea s-au dus în deplinire și care nu? Și, numaidecât, vom afla piedica adevărată și încă, cu totul aiurea, de cum poate am fi cugetat.

Cu toate acestea, numitele conferințe promit foarte mult pentru viitor. Ci cu cât promit ele mai mult, cu atâta e mai dureros lucru că nu s-a introdus și în școlile mijlocii, respectiv în gimnazii. Ce nu am putea noi aștepta de la o atare conferință unde ar fi adunați laolaltă profesorii celor patru gimnazii românești cu directorii lor în frunte, acești preoți de rang întâi ai Muselor, ca să cerce după cauzele care contribuie la înflorirea și înaintarea lor sau care, din contră, pun piedică progresului și dezvoltării mai înalte? Cine poate cunoaște mai bine școala, atât din partea ei cea mai bună, cât și din cea rea, ca aceia care au sacrificat zeci de ani între pereții ei? Cine ar putea să arate și cea mai mică scădere a ei ca aceia care au avut ocazia a-i cunoaște toate lipsurile și neajunsurile ei din propria experiență? Și apoi, cine ar fi iarăși mai apt a afla mijloacele corespunzătoare spre delăturarea acelor decât tot aceia? Căci ca să poți scăpa de ceva rău, trebuie să-i cunoști, înainte de toate, izvorul și acela să-l știi seca. Dacă un corp moral așa de potent, cum ar fi sus-amintita conferință, ar sta laolaltă, cred că ar insufla oarecare respect, prin ce concluziile aduse în favoarea școlii ar afla mai curând împlinirea dorită și nu ar da de atâtea obstacole.

Timpu poștește să lucrăm cu toții în unire, unde cere binele comun, căci până când nu vom purcede mână în mână, până atunci nu vom ajunge să vedem împlinite dorințele și acoperite lipsurile noastre, a căror număr este legion. Nimic nu ar fi dară mai tare de dorit

---

¹ Cale, chip, fel, formă, gen, manieră, metodă, mijloc, mod, modalitate, posibilitate, procedare, procedeu, procedură, puțință, sistem, soi, specie, specimen, tip, varietate.

² A înlătura.

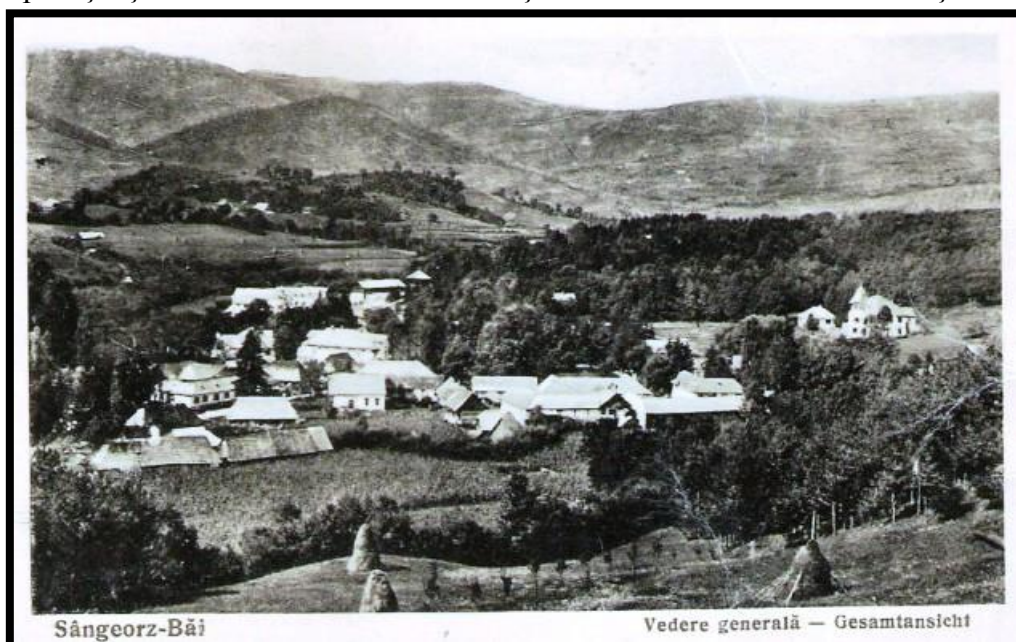
³ A analiza, căuta, cerceta, examina, gusta, informa, interesa, iscodi, încerca, îndura, măsura, observa, pătimi, păți, pedepsi, pândi, privi, proba, răbda, ruga, sancționa, scruta, sili, sonda, spiona, strădui, studia, suferi, suporta, trage, uita, urmări, verifica, vizita.

Prof. MAXIM POP

---

decât ca însăși măritele ordinariate sub a căror jurisdicție nemijlocită stau cele două gimnazii episcopești, să ieie inițiativa la introducerea acestor conferințe care – repet – după părerea mea ar fi unul dintre cele mai eficace mijloace prin care gimnaziile noastre s-ar putea avânta la un grad mai înalt al înfloririi. Și eu sper ca [și] corpul profesoral din Brașov și Năsăud ar fi gata în tot minutul a lua parte la numitele conferințe, deoarece acolo ar veni a-și pertracta¹ lucruri ce ne ating pe unii ca pe alții, de asemenea. Toți țintim către unul și același scop, iar dacă avem același scop pentru ce să nu folosim aceleași mijloace? Și ce mijloc ar putea fi mai apt spre a introduce în toate gimnaziile noastre aceleași spirit, aceeași metodă, cu un cuvânt uniformitate decât ținerea de atare conferințe? Cât de ușor s-ar putea uni cu o atare ocazie și înțelege profesorii români în editarea cărților școlastice, a căror lipsă e atât de mare cât e de prisos a o mai și aminti. Prin aceasta s-ar ușura progresul foarte tare căci s-ar pune capăt torturii celei mari a junimii studioase care și azi e condamnată a-și pierde timpul cu decopiere² de scripte pline de erori sau a învăța românește de pe manualele germane. Pe lângă aceea, din manualele cenzurate și aprobate de o comisie aleasă din mijlocul denumitei conferințe, introducându-se în toate gimnaziile noastre, ar trece cel puțin atâtea exemplare cât s-ar acoperi spesele³ tiparului fără ca bietul autor să rămână în deficit, după ce și de altă parte salariile profesorilor noștri sunt în general așa de mici cât abia pot ieși de pe o zi pe alta.

Acestea și altele multe ar fi foloasele ce le am avea de la introducerea conferințelor gimnaziale. Mă nutrește speranța ca preaveneratele ordinariate laudate care au dat probe destule despre zelul ce-l au pentru înaintarea școlilor, nu vor lipsi a face pașii cuviincioși în acest respect și așa vom vedea doritele conferințe cât mai curând chemate în viață⁴.

---

¹ A dezbate o problemă, a discuta (îndelung).

² Reproduc, iau o copie.

³ Sume de bani cheltuite, cheltuieli.

⁴ *Sionul Românesc*, Viena, Anul I, 1865, nr. 1, pp. 9-10 (Notele aparțin redacției).

DIN NORDUL TRANSILVANIEI

- 6 septembrie 1889 -

Biserica, gimnaziul românesc și balul academic din Năsăud

M-am simțit fericit de a putea vizita odată și eu Năsăudul, metropola culturală a românilor din nordul Transilvaniei.

Încă de pe la salva zărește călătorul grandiosul edificiu ai gimnaziului românesc și cele două turnuri ale bisericii pompoase din Năsăud care ar putea cuprinde cu demnitate și un episcop. Aceste două așezăminte de cultură compun mărirea și gloria foștilor grăniceri, - fii ai lui Marte, - aceste sunt fundamentul solid al viitorului naționalității, culturii și religiei neamului românesc din acest colț de țară; reprezentanții care au misiunea sublimă de a

răspândi lumină, civilizație și pietate în omenire.

Ca cel ce trăiesc între alte neamuri, sunt pătruns de admirare și bucurie, cauzată prin vederea acestui opid de neuitate suveniruri pentru mine.

Sub impresia acestui sentiment îmi încerc peana spre a descrie cele văzute și auzite.

Merite sempitern¹ nepieritoare au conducătorii și poporul acestui ținut pentru aceste două opere mărețe ale lor!

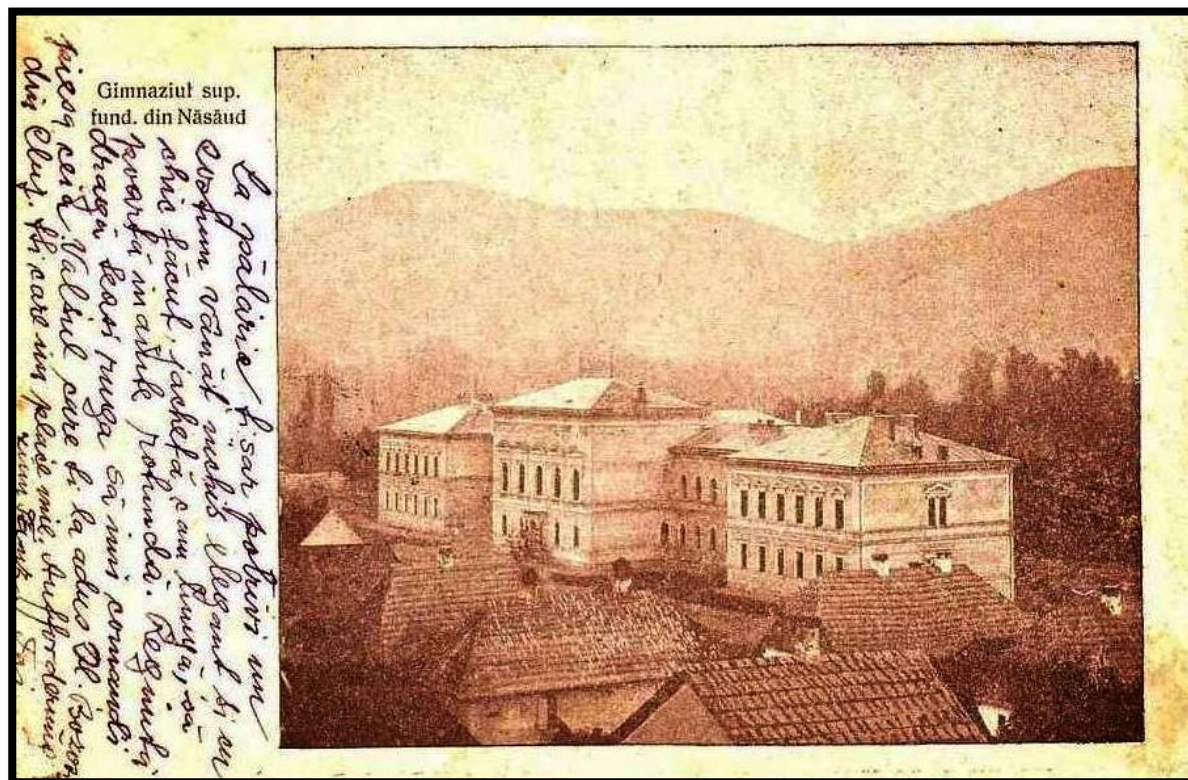
Aspectul exterior al Năsăudului s-a înnoit și regulat în multe privințe de 33 ani, - de când am studiat eu acolo.

---

¹ Veșnice.

DIN NORDUL TRANSILVANIEI

În locul fostei biserici este numai un grilaj de fier cu o răstignire; - piața s-a mărit. Prin stradă e condusă apa pârâului Caselor de la comoara-cimitir prin canale pietruite. În

mijlocul pieței e fântână întocmită cu pompă.

Ruinele fostului institut militar ars prin insurgenți în 1848, abia mai au urmă, dispar cu încetul de rigoarea tempeștilor¹ naturii.

Primul lucru ce aveam de a face era să vizitez botanica, apoi edificiul gimnaziului.

Am mers la înserat unde domnul preot Ioan Nășcuțiu, învățătorul și fătul cântau armonios.

Interiorul ca și exteriorul bisericii este maiestuos, catedra și frunzarul admirabile. Biserica aceasta a costat, precum mi s-a comunicat, vreo 70.000 florini și s-a făcut în 1884.

La ieșirea din biserică convenii cu venerabilul domn vicar-foraneu Grigore Moisiu, un părinte athletic septuagenar, înălbit în zile, către care mi-am exprimat profunda îndestulare față cu paladiul² religiei.

Domnul Nășcuțiu ne-a condus la gimnaziu, - un edificiu în forma unei cruci imense, - din depărtare s-ar părea a fi trei edificii, cel din mijloc cu ceva mai înalt, - în realitate e un corp de 140 pași în lungime, cu etaj, acoperit cu tinichea și așezat peste podul și reședința vicarului, - în locul acelor șapte case dărâmate este acesta un cap de operă la care numai se poate avânta mintea și simțul omenesc, care a costat, precum mi s-a spus peste 125.000 florini.

¹ Furtuni, vijelii.

² Protecțiune, garanție.

DIN NORDUL TRANSILVANIEI

Un coridor spre stradă taie toată clădirea în parter, are în partea dindărăt către Someș subterane – deasupra cărora e sala de gimnastică, iar în mijlocul etajului antesala de ședințe ale comitetului administrator al fondurilor școlare grănicerești.

Din stradă la colosalul edificiu este loc de preumblare care se va planta cu arbori spre formarea unui parc, care se asociază arbori bătrâni din dosul gimnaziului și fostele grădini și care să fie cu timp promenada studenților și publicului.

Obosit de atâta umblare, înconjurând clădirea aceasta, am rămas îndestulat.

Mari strămutări am observat și între oameni, o generație s-a stins, în interval de 33 ani, școlarii de atunci sunt oameni cărunți.

Și mai de însemnat e că mulți străini s-au încuibat în Năsăud, românii originali nu pot ține concurență cu străinismul pe toate terenurile industriei și ale negoțului, abia doi români se susțin cu prăvălii între o mulțime de jidovi. Aici e terenul de activitate al năsăudenilor, să-și reformeze societatea, să-și creeze clasa de mijloc: industriași și meseriași, apoi neguțători.

Nu numai inteligența care se pierde prin lume, unul e în Bitolia, altul în banat, al treilea în America, că aici în patrie nu au loc, precum nu avem în genere românii în această țară.

Aici sunt oficii publice, precum Perceptoratul, poșta, jandarmeria, finanțeria și pretoratul (pretorul român d-l Nicolae Rusu e înlocuit cu un ungar, Bodo). Se zice că d-l Ciocan încă se va reîntoarce la gimnaziu de la administrarea fondurilor care sunt ocupate, exclusiv, de neromâni; la judecătoria cercuală și cărțile funduare și românii trebuie să lucreze în limba maghiară. Așa sunt vremile sub ocârmuirea ungurească.

Era 18 august, ziua Împăratului, pentru care s-a iluminat, a cântat muzica pompierilor și s-a ținut un serviciu divin.

Seara a fost balul academic în sala de gimnastică, în favorul junimii de la studiile mai înalte.

Eu mă așteptam la un public numeros, dar m-am înșelat în speranța că abia au fost vreo 80 persoane, mulți domni din loc au excelat prin absență cu preferință dintre domnii profesori gimnaziali. Onoare excepțiilor. Însăși viața socială lasă mult de dorit în Năsăud și mirarea mea e și mai mare că [și] costumul național nu l-a purtat nicio femeie sau nevestă de grănicer, singură d-ra L. V. Mureșan din Șireag¹ l-a reprezentat, pe când șleपुरi și încă foarte lungi, erau mai multe.

Intratul a fost vreo 80 florini. Mi se spuse că pe când se ținea la Rahova acest bal, se îmbulzea publicul, iar acum când este sală corespunzătoare nu e public. Caracteristice semne ale timpului, căci tinerimea și-a făcut datoria.

Petrecerea însăși era prea locală, dar totuși a durat până în aurora zilei următoare.

Un țaran².

---

¹ Astăzi Florești, sat aparținător comunei Nimigea, județul Bistrița-Năsăud.

² *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 197, p. 787.

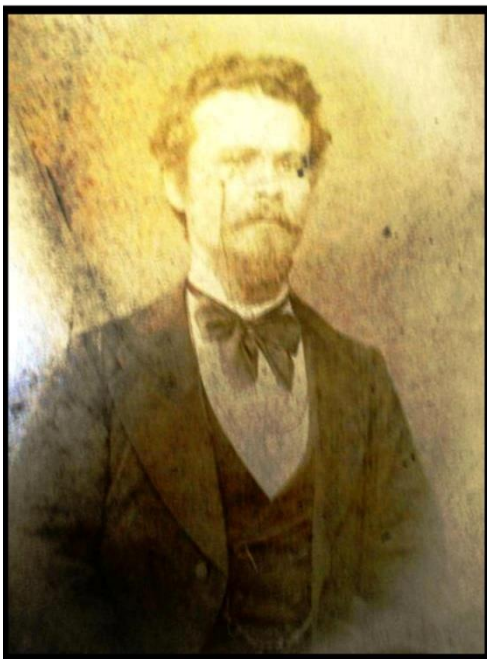

Fondurile grănicerești din Năsăud

Dr. Artemiu Publiu Alexi

- IV -

În Năsăud s-a instituit în o adunare a reprezentanților comunelor grănicerești un organ sub numele de „Delegațiune grănicerească”, compusă din următorii membri:

- cu locuința afară din Năsăud: Florian Porcius din Rodna, Maxim Lica (+) din Sângeorgiu, Nicolau Beșan din Monor, avocați Dănilă Lica și Gavrilă Man din Bistrița;

- din Năsăud: vicarul Grigore Moisil, avocat Ioachim Mureșan, dr. Paul Tanco, Maxim Pop, dr. A. P. Alexi, Ioan Ciocan, dr. Constantin Moisil și Gavrilă Scridon.

Această delegație, instituită mai mult din cauza procesului cu familia Kemény, a fost însărcinată și cu apărarea tuturor cauzelor grănicerești. Merită și sper a putea scrie la altă ocazie mai mult despre activitatea acestei delegații, acum mă mărginesc numai a descoperi că d-l vicar a aflat de bine a convoca pe membrii acestei delegații ce au locuința la Năsăud la o conferință pe seara de 18 februarie, adică în preseara zilei, pe care erau convocați reprezentanții comunelor politice și ai senatelor confesionale, în scopul de a se înțelege asupra modului cum să se recomande facerea fasiunilor la răscumpărarea regaliilor. Domnul vicar a crezut că fiind și aceasta o cauză grănicerească, apoi ca să se poată înțelege și asupra noilor alegeri de membri de comitet pe baza statului impus, delegația grănicerească este mai competentă să se înțeleagă, de aceea a convocat delegația asupra punctului prim, că ce propuneri să se recomande adunării convocate în cauza fasionării regaliilor, și un membru, adică avocatul și de curând pensionatul secretar al fondurilor grănicerești, a aflat de bine a combate dreptul delegației de a face astfel de propuneri, zicând că delegația este o corporație care nu o cunoaște nimeni (bag seamă să fie recunoscută de guvern). Peste tot combate orice consultare asupra cauzelor de natura acesta, afirmând că de câte ori s-au ținut conferințe înaintate, totdeauna au mers lucrurile rău, s-a ferit însă ca de foc de a-și dovedi aserțiunea barem o singură dată.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Își poate închipui orișicine depresia ce a produs această neașteptată pășire a d-lui avocat asupra celorlalți membri, care a avut de rezultat final, că după ce discuția abia începută degenerase într-o polemică între președinte și d-l I. M., ceilalți membri au părăsit indignați conferința unul după altul, fără a se face barem ceva amintire despre cauza alegerilor ce era la ușă¹.

Domnul vicar nu a făcut nici un pas, deși bine ar fi făcut să nu se lase nici a fi zădărnicit de nimeni, nici în nădejdea comisiei administratoare.

În 19 februarie și-a ținut adunarea amintită consultările sale, în care nimeni n-a mai adus cauza alegerilor pe tapet, s-a trecut peste cea mai favorabilă ocazie fără cea mai mică înțelegere. Sub impresia acestora am scris articolul din nr. 35, prin care am voit a da semnalul ca cei chemați să se intereseze și să se pună în fruntea cauzei fondurilor grănicerești, iar cei chemați se știau destul de bine, nu era nici Publiu, nici domni din Năsăud (o expresie nesocotită ce nu zice nimic), nici domnii avocați din Bistrița, după cum crede un corespunzător al „Gazetei Transilvaniei”, ci era comisia administrativă. Aceasta a avut nu numai datoria morală, dar datoria formală și legală a nu lăsa lucrul în întuneric.

Să se admită că [și] comisia veche nu a putut face nimic pe cale oficială, fiindcă toate lucrările ei de această natură trec prin cenzura comisiei regale care, poate, nu le-ar fi permis să convoace adunarea comitetului sau o conferință, etc. dar în acest caz nu i-a împiedicat nimenea ca pe cale privată să solicite convocarea, barem, a unei conferințe a membrilor din Năsăud în care să se afle posibilitatea de a se putea înțelege oamenii de cu bună vreme, că ce este de făcut sau cel puțin să fi intervenit la președintele comitetului.

Însă comisia fondurilor a aflat bine a primi statutul cu o liniște ca și când ar fi un act de cea mai mică importanță, ba ea singură a verificat pe membrii aleși pe baza statutului impus. Dânsa n-a aflat de trebuință nici să inițieze convocarea unei conferințe înainte de alegerea prin comune, dar nici după alegeri, va să zică n-au făcut nimic. Ceilalți membri nu s-au putut afla îndreptățiți a lua inițiativa până când au știut că un organ legal, unicul competent a face aceasta, dar, apoi, poate s-au și temut să nu pățească ca delegația grănicerească din 19 februarie.

Dar să nu se creadă că membrii din Năsăud nu s-au interesat mereu de cauză. S-au făcut încercări de înțelegere pe la avocați din Bistrița. Pe urmă, văzând că nici pe această cale nu se poate ajunge la un rezultat și nici comisia nu ia inițiativa, iar de altă parte văzând că timpul pentru adunarea comitetului se apropie, la inițiativa celor doi membri s-a convocat mai întâi pe 3 aprilie o conferință a membrilor aleși cu locuința în Năsăud, în care s-a statorit a se aviza pe cât numai se va putea și pe membrii din afară, ca să participe la ora 5, seara, la o conferință a tuturor celor aleși.

---

¹Nu aș fi ventilat această afacere în publicitate ca să nu mi se impute a fi personal. Însă departe de a avea cu cineva ceva personal, sunt silit de alte motive să fac aceasta, pentru ca să se facă în lucru lumină de-ajuns și pentru ca să se delătore multe imputări ce se fac la adrese nimerite, între care mă număr și eu. Așa un domn membru ales mă întreabă în nr. 68 al „Tribunei” „Loc deschis”, pentru ce nu convoc o conferință confidențială? Apoi merge mai departe și mă suspionează, zicând că neconvocând această conferință, s-ar putea că eu (Publiu) prin criticări și imputări voiesc ca toți să se plece necondiționat părerii mele și a consorțiilor mei și care nu fac aceasta (adică nu se pleacă părerii mele) să se considere de dușmani ai fondurilor.

Fondurile grănicerești din Năsăud

La ora 5, seara, au participat puțini membri din afară. Domnul Lica a citit declarația cunoscută împărțășind că domnia-sa împreună cu domnul Man și cu alții sunt hotărâți a o prezenta la protocol și a-și depune mandatul. Totodată a mai împărțășit că dacă s-ar fi convocat mai devreme această conferință și anume înainte de a fi făcut această declarație, s-ar fi supus majorității, acum însă nu se poate abate de la hotărârea luată. Altcum declară că nu voiește nicio presiune asupra nimănu, lucreze fiecare după buna sa convingere.

Înainte de a descrie mai departe lucrul, fie-mi permisă o observare la acest loc. dacă domni avocați Lica și Man, ca propunătorii și autorii acelei declarații, ar fi convocat singuri o conferință, sunt încredințat că n-ar fi obiectat nimeni, din contră, toți s-ar fi bucurat. Dacă președinții comitetului și comisiei fondurilor n-au voit să facă nimic în această cauză, apoi d-lor erau cei mai competenți după aceștia, pentru că d-lor, ca avocați ai grănicerilor în procesul cu familia Kemény și-au câștigat deja dreptul de a se pune în fruntea alegerilor grănicerești și de altă natură afară de proces, de când au făcut și sub așternut suplica Maiestății. Apoi în lucruri de însemnătatea și gravitatea cauzei fondurilor grănicerești cu acces, că nu respectăm mutual convingerile, nu am făcut încă nimic.

Dar să venim la obiect.

Membrii de față toți au consimțit cu cuprinsul acelei declarații, însă nu s-au învoit la repășire. O hotărâre mai lămurită în privința aceasta s-a lăsat a se lua în conferința ce s-a hotărât a se convoca pe 6 aprilie dimineața înainte de adunare, la care se credea a participa mai mulți. Însă nici în această conferință, în care oamenii se aflau în un fel de iritare, nu s-a putut isprăvi mult. Rezultatele sunt cunoscute din darea de seamă despre ședințele comitetului din 6 aprilie.

Am crezut că fac un bun serviciu celor ce se interesează de cauzele grănicerești de la noi, dacă voi da aceste deslușiri, pentru ca deoparte să se înlătore imputările și suspiciunile sau dacă sunt a se face imputări în cauza nechemării conferințelor, să se facă la adresa acelora ce o merită, iar de altă parte să ne servească la toți de învățătură pentru viitor, căci anevoie cred ca acesta să fie ultimul necaz al năsăudenilor în cauzele averilor lor grănicerești.

De o învățătură deosebită ar trebui să servească aceste pentru noua comisie și mie mi-ar plăcea mult dacă s-ar feri ca să nu cadă în greșelile comisiei vechi, de a sta cu mâinile în sân, când se prezintă o afacere de atâta gravitate. Să nu cadă comisia nouă în păcatul de a crede că sfera ei de activitate se mărginește numai în a lua hotărâri asupra agendelor ce i se prezintă; sfera ei de activitate este mai largă, este de a îngriji ca să se apere averile ei concrezute nu numai în ședință, dar îndeosebi în afară de ședință, oriunde se prezintă ocazia. O datorie deosebită are comisia de a se interesa ca la fiecare alegere de membri în comitet să se păstreze principiul grănicerismului neatacat. Răspundere mare zace pe umerii membrilor din comisie dacă nu-și vor face datoria fiecare¹.

Mi-am exprimat părerea la alt loc că aș dori ca [și] comitetul să fie cu multă chibzuire față cu membrii ce are a-i alege în comisia administrativă, la care să aibă în vedere nu numai abilitatea, independența, probitatea și hărnicia oamenilor, bărbați luminați și

---

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 115, p. 458.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

---

rezoluți ce au în vedere pururi interesele fondurilor.

Făcutu-s-a aceasta ori ba, o vor dovedi faptele comisiei noi. Trecutul și calitățile membrilor ne îndreptățesc să sperăm că vor fi la locul lor, că nu vor uita de marea răspundere ce le apasă umerii. Până acum nu am de criticat persoanele onorabile ce au fost alese în comisie, nu pot însă să nu supun la o leală critică modalitățile ce am observat la alegerea comisiei.

A fost mai înainte un rău obicei, nepracticat nicăieri, nici la alegerile de membri în comisii. Adică de câte ori era vorba a se alege membri în comisia fondurilor sau în alte comisii, se reflecta la ținuturi. Această procedură insoalvă în sine germenul de neîncredere și de separatism care pot să aibă urmări reale. Ce interes deosebit poate să aibă în afaceri de administrație a fondurilor un ținut față cu celălalt ținut, un sat față cu alt sat din vecini? Și dacă s-ar ivi diferența de aceste interese, ceea ce până acum, după cât știu, nu s-a întâmplat, apoi nu aceasta este calea cea adevărată de a se putea aplană, vor fi alte mijloace.

Cu părere de rău văd că acest rău obicei a început a se introduce și în noul comitet. Eu am susținut și susțin că este rău a se califica oamenii după ținuturi. Nu după ținuturi, cu după individualitate trebuie să se aleagă oameni chemați la misiuni așa de însemnate. Apoi, acest rău obicei nu se poate combate prin nimic mai bine decât prin contrazicerea lui cu realitatea. Iată o ilustrație: un membru e născut în ținutul sau cercul Monorului și este ales în ținutul Zagrei, altul e născut pe Valea Bârgăului și este ales în ținutul Năsăudului. Se naște acum întrebarea că pe cine pot reprezenta aceștia în comitet, cercul natal sau cercul în care sunt aleși? Răspunsul este foarte ușor. Este lucru foarte firesc că numai cercul în care este ales poate să-l reprezinte. Analizând acum noua comisie în față cu principiul de ținut, căpătăm următorul rezultat: cercul Zagrei are pe președinte și patru din șase membri; cercul Năsăudului un membru și al Sângeorzului iar un membru. Va să zică ținuturile sunt așa de bine reprezentate încât aproape întreaga comisie este compusă din un singur cerc, iar trei cercuri nu au niciun membru. Iată nulitatea contrazicerii acestui obicei pe care, unora, le place a-l numi obicei. Dar să-i zicem la copil pe nume. Acest pretins principiu nu poate fi altul decât un pretext sub care se află totdeauna alte scopuri și alte interese latente.

Încă un rău mă văd silit a combate pe care l-am constatat tot cu aceste alegeri. Oriunde în lumea constituțională se fac alegeri de organe însărcinate cu misiuni de așa mare însemnătate prin votare secretă. Chiar și la administrarea fondurilor s-au făcut până acum astfel de alegeri tot prin votare secretă. Rațiunea acestor alegeri cu votare secretă este ușor de priceput, pentru că prin aceasta se înlătură multele bănuieli și imputări de ingerință. Acest bun uz se vede că noul comitet l-a părăsit fără de nici un motiv, introducându-se alegerile prin candidare și aclamațiune. N-am nimic contra candidării unei liste, deși în cazul unei alegeri prin votare secretă nu are nici un înțeles o astfel de candidare, ci este suficientă o înțelegere confidențială prealabilă; însă interesul bine înțeles al cauzei reclamă ca fiecare membru să fie lăsat liber, pentru a se putea împăca cu consecința și convingerea sa, dându-și votul liber și fără de nicio influență.

Iar dacă se aleg comisii candidatoare, atunci eu sunt de convingere că cei ce au gândul de a fi candidați, respectiv aleși, ar face bine să nu primească de a fi aleși în comisia

Fondurile grănicerești din Năsăud

---

candidate ca să nu vină în impasul de a se candida pe sine, precum s-a întâmplat în ședința de la 6 aprilie. Acest obicei este cel puțin neuzitat în lumea cultă, de a primi sarcina ca să le candidezi însuși pe tine.

La altă ocazie mi-am fost exprimat dorința ca noul comitet, în vederea mărginirii mijloacelor, să introducă un sistem de cea mai mare economie. Am înțeles a fi pe cât numai se poate cu cruțare în facerea de cheltuieli și, mai ales, în votarea de remunerațiuni nesimțite și nemeritate. Cu bucurie am constatat inaugurarea acestui sistem cu ocazia alegerii comisiei administratoare. Membrilor din comisie le asigură statutul diurna de 3 florini și bani de drum după categoria funcționarilor comitatensi, adică 20 creștari de km. prin diurne nu se poate cruța căci acele de dau la toți, dar prin bani de drum da, pentru aceea complet numai celor din afară și așa se poate cruța o sumă însemnată. Economisirea ce s-a făcut acum stă în aceea că numai un membru s-a ales din afară care, prin urmare, are să capete bani de drum. Dar mie mi-ar fi părut mai bine dacă nu s-ar fi făcut nici această excepție, cu atât mai vârtos, căci nu a avut nici un motiv să o facă aceasta, nici chiar de pretinsul principiu al ținutului de care am vorbit mai sus, pentru că ținutul sau cercul respectiv are cinci din șapte membri aleși. Persoane de calificarea respectivului membru s-ar fi aflat și între membrii din Năsăud, prin urmare spesele de drum care calculate pe șase ani fac câteva sute, puteau fi cruțate frumos, fără ca administrația să sufere prin aceasta ceva¹.

(Va urma)

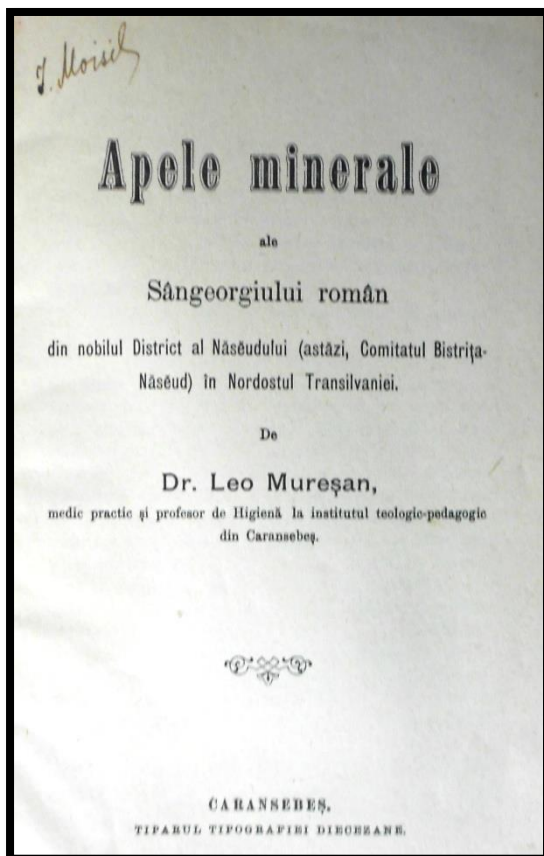
¹ *Ibidem*, nr. 116, p. 462.

APELE MINERALE

ale Sângeorgiului-român din nobilul District al
Năsăudului (astăzi Comitatul Bistrița-Năsăud)
în nord-estul Transilvaniei

DR. LEO MUREȘAN

Către cititori!

Omul se satură în urmă fiind mult timp morbos, de medicamente diferite (veninuri) și îmbrățișează bucuros a apă minerală ce ascunde în sine o mulțime de medicamente populare, care vindecă mai toate morburile.

Natura și instinctul omenesc lipit de natură așa voiesc!

La început izvoarele apelor minerale au fost, desigur, descoperite de ciobani, de păcurari care, morboși fiind, în disperarea lor, acea apă s-au scaldat în ea și, după scurt-lung timp, s-au însănătoșit. Aceștia, apoi, au istorisit și altor morboși despre puterea vindecătoare a apelor minerale cunoscute de ei și, așa, s-a întâmplat că între mulți alții, un om cu vază și autoritate mare, fiind bolnav, prin izvoarele amintite a devenit iar la sănătate. Prin însănătoșirea acestuia și a altora de aceeași vază în țară așa încât toți oamenii morboși curau la izvoarele laudate de ei și se scaldau ca rațele în apa lor. Procedura aceasta a fost la început universală și

era pe aici ca toți morboșii să se înece în ea fiindcă folosirea apei era nerațională și nu a avut baza științifică. Astăzi stăm altcum. Știința a început a ne conduce în privința folosirii apelor minerale.

De mare însemnătate e fiziologia omului și numai după sfatul medicului, care învață această știință, are fiecare morbos a întrebuița ape minerale ale Europei.

Acolo veți vedea, iubiți cititori, că apa Sângeorgiului român „poartă în frunte o stea divină” și „merge în fruntea tuturor apelor de aceeași valoare”.

Fiecare părticică (ingrediente) ce se află în apele române ale Sângeorgiului, e descrisă în tratatul meu scurt.

Parola de odinioară a fost: cu cât e un izvor mai îndepărtat, cu atâta e mai folositor sănătății.

Noi o să stăm în patria noastră și de acum înainte cuget că nu vom mai maltrata pe morboșii noștri cu călătorii în străinătate, unde, adeseori, se îngroapă ori că osuțele lor se aduc cu cheltuieli mari lângă sarcofagele (sicriele) rudeniilor în țara proprie.

Aici voiesc să atrag atenția cititorilor la o împrejurare și anume că de când i-au succes lui Struwe, după grele osteneți, a imita toate apele minerale, dându-le după analiza chimică, materiile izvoarelor diferite: de atunci o mulțime de ape minerale ce vin în comerț pot să fie artificiale. Aceasta ar fi cacealma! De surogate ne avem lipsă. Avem destule băuturi artificiale și falsificate: vin, bere, rachiu, rum, champagner, etc., astfel încât e cu mirare că nu ne storim (murim)¹.

Manipularea aceasta (falsificarea) nu o pricep oamenii din districtul Năsăudului și eu nu cred că vor putea falsifica apa Sângeorgiului român și chiar dacă ar voi, nu pot falsifica apa Sângeorgiului român, stând ea în fruntea tuturor apelor minerale de aceeași valoare.

Apa de Sângeorgiu se poate procura în sticle de-a dreptul de la domnul Lazar Sajovici în Bistrița (Transilvania); de altminterlea în Caransebeș se vor ridica două magazine pentru apa Sângeorgiului. Unul va fi la domnul apotecar² Müller și celălalt la „Pomul verde” la M. Lichtenekert. Apele vor sta sub controlul meu.

*

*   *

---

¹ O bucurie nespusă mi-a cauzat după ce am finit tratatul meu scurt despre apele minerale ale Sângeorgiului român, împrejurarea că [tocmai] atunci am citit într-un jurnal medicinal despre congresul balneologic ce s-a ținut la Berlin în anul acesta în 11-14 martie sub prezidiul renumitului profesor Liebreich, mi-a săltat inima de bucurie văzând că am scris aici în sensul marelui învățat. Iată ce a zis Liebreich la acel congres, comparând apele minerale naturale cu apele minerale artificiale.

„Diferența acestor ape e mai mare ca [și] cum o luăm în genere. Compoziția lor e totdeauna defectuoasă. Analiza chimică a apelor natural-minerale, care formează fundamentul pentru Synthesa (compunerea, legătura, contrariul analizei ad: descompunerea, despărțirea) apelor artificiale, nu poate absolut să fie acurată, ea lasă întotdeauna un rest nedeterminat, pe care Synthesa nu îl poate imita. Afară de proprietățile chimice mai vin a se lua în considerare și proprietățile fizice ale apelor minerale. Acestea se pot mai anevoie imita pe cale artificială și, mai întâi, nu pot reproduce puterea fiziologică. Un ce oarecare neprecis cunoscut face diferența între apele natural-minerale și între cele artificiale și chiar atunci când compoziția lor ar fi, la părere, egală. Cauza diferenței e, de o parte că unele părți singuratică a apelor minerale, spre exemplu, acidul carbonic se împreună chimic, altcum ca acum ar fi să se împreune pe cale sintetică.

² Farmacist.

Apele minerale ale Sângeorgiului-român...

O cură de câteva săptămâni luată în Sângeorgiul român reprezintă o poliță de asigurare pentru o viață îndelungată. Cine plătește polița? Apele minerale din Sângeorgiul român!

Apa aceasta, folosindu-se, oțelește corpul dedat cu modă, dedat cu lux și dedat cu toate slăbiciunile omenești. Ea face minuni în contra morburilor¹.

Eu zic că nici pe calea științei, nici pe calea experienței nu venim la convingerea că apa ar fi medicament specific.

Apa cârpește! Omul morbos² se îndestulește³ și numai cu cârpitura, știind că petecul nu, arareori, ține mai mult va veșmântul.

Și dacă medicii oarecăror băi primesc numai astfel de morboși care se pot cura, atunci băile acelea se ridică la renume european.

Sângeorgiul român, în ceea ce privește apa lui de băut și apa de baie, ca [și] cură pentru publicul morbos al marelui principat, e menit să fie „Meca Transilvaniei”.

De ar avea Sângeorgiul român chiar numai apă indiferentă (naturală), el, totuși, ar trebui să devină un loc de cură climatică din cauza aerului Carpaților umplut de ozon, a Someșului limpede și rece, a variațiunilor pitorești ale drumului spre Sângeorgiu, care drum în intervale scurte schimbă mereu regiunile sale fermecătoare.

Comparând la masa mea de studiu, Borsecul și Vâlcelele, ingredientele chimicale ale ambelor acestor băi cu cele ale Sângeorgiului român, află că baia română a Sângeorgiului întrece cu puterea ei vindecătoare în mod minunat amintitele două scălzi. Sângeorgiul român poate cauza orișicând un „Krach”⁴ băilor secuiești.

Ca [și] casa scadelor din Transilvania, ar putea figura Sângeorgiul român, dacă ar fi mai bine cunoscut publicului.

Toți aceia care iubesc o viață pașnică și simplă ce corespunde, atât gustului estetic, cât și gustului igienic, ar inunda Sângeorgiul român pe timpul feriiilor⁵ de căldură.

Despre băile apelor minerale din diferite locuri zice Fuller: „Judecând, în genere, după importul apelor diverse s-ar da cu socoata⁶ că nu ar fi neapărat de lipsă a merge și a petrece la izvorul lor. Aceasta însă nu este așa. Apele naturale se pot acasă, regulat, bea și în scaldă lor se pot mesteca acele părți minerale ce le conțin atari izvoare, dar efectul în cazurile acestea e diferit de efectul ce se observă când pacientul stă lipit de locul izvoarelor minerale. Schimbarea totală a scenărilor⁷, a aerului, împrejurările legate cu petrecerea la un loc de cură, se pare a fi un lucru de căpetenie.

Toate acestea sunt neprețuite. Organismul primește un pinten nou, funcțiunile lui capătă un bold (impuls) proaspăt, care nu s-ar putea împărtăși pe altă cale și aceeași metodă

---

¹ Boli.

² Bolnav.

³ Cantitate de bunuri care întrece cu mult necesitățile obișnuite; belșug; bogăție; abundență.

⁴ Un accident, este o prăbușire bruscă în determinarea valorii unei clase de active, cum ar fi piețele financiare, ca urmare a unui aflux masiv de ordine de vânzare.

⁵ Vacanță școlară de vară.

⁶ Calcul, socoteală.

⁷ Cadru, decor, scenă.

de cură, care acasă nu aduce nici un folos, făcut la locul izvorului, se recunoaște în scurt timp de binefăcător, așa că într-adevăr are înțelese întrebarea: oare petrecerea în oarecare baie și rezultatul împreună cu ea, e a se ascrie mai mult influențelor amintite, decât puterii vindecătoare a apelor?”.

Odihna e moarte, mișcarea e viață! Mișcări pasive (în trăsură) se pot face din Sângeorgiul român la Dombath, la valea Vinului. Mișcările active (pe picioare) nu au hotare. Medicul băilor prescrie aceste mișcări. Ele au a se efectua chiar așa de precis ca [și] cum ar ordona unui pacient că tot la două ore are de luat o lingură de medicină, până atunci, până când îl cuprinde somnul.

Scalderle reci, ca cele de la Sângeorgiul român, au ridicat pe medici la vază, onoruri și renume. Lumea știe că la început, numai preoții și nu numai sclavii se ocupau de medicină. Așa s-a întâmplat că doi sclavi eliberați, Antonius și Euforbios Musa, au curat pe vestitul poet Quintus Horatius Flaccus de un reumatism dureros. Poetul, devenind sănătos, a recomandat pe Musești împăratului August care în urma mâncărilor prea nutritive, în urma băuturilor spirtoase prea tari și superflue, suferea de podagră¹. August a fost radical curat. Numele „Musa” s-a ridicat la treaptă de cavaler și s-a eternizat prin o columnă în templul lui Apollo.

Toate au fost, nimic nu e nou sub soare, zice un proverb, ce se poate aplica și la cura de apă. La podagră, gradul cel mai înalt al reumatismului, se adună săruri în lăuntru încheieturilor și acolo se pietrifică. Omul nu poate umbla, nu se poate mișca cumsecade și suferă dureri crâncene. Apa comună de fântână băută în cantități mari până la ameteți, spală pietrele și topesc sărurile din încheieturi.

Apa din Sângeorgiul român întrece pe celelalte ape comune. Ea conține Lithium. Urmele lui sunt bine descoperite. Băile Belin² și Elster³ conțin Lithium în cantitate de 0,108 la 10.000 părți apă. Ems⁴ e renumit pentru că apa izvoarelor minerale de acolo conține 0,021 Lithium la 10.000 părți apă. Baia Vichy⁵ e crezul băilor, căci are 0,010 la 10.000 părți apă.

Despre Lithium se zice că topește pietrele din beșica fierii, că spală nisipul și pietricelele din rărunchi care, ajungând la beșica udului, se înscorțoșesc⁶ și cresc ca piatră de var și ca cea de nisip.

Teoretic s-a documentat că Lithium topește pietrele amintite în scurt timp după moartea individului, practic și la organismul viu te părăsește mintea.

Sub formă de oxid se află fier în apa din Sângeorgiul român 0,1535 la 10.000 părți de apă.

În Austro-Ungaria, apele de Buziaș (Banat) se laudă cu fierul cel mai mult. În tot anul trimit mulți pacienți din Caransebeș și jur la Buziaș. Aici am însă de a observa că nu toți pacienții pot suporta băile de la Buziaș și aceasta din cauza fierului mult.

---

¹ Gută localizată la membrele inferioare, afectând îndeosebi degetul mare al piciorului.

² Este un sat în partea de vest a județului Covasna.

³ Bad (Băi) Elster este un oraș din landul Saxonia, Germania.

⁴ Bad (Băi) Ems este un oraș pe malul lui Lahn în landul Renania-Palatinat, Germania.

⁵ Vichy este un oraș în inima Franței și este, de asemenea, o stațiune termală milenară.

⁶ A prinde sau a face ca ceva să prindă scoarță, devine scorțos.

Apele minerale ale Sângeorgiului-român...

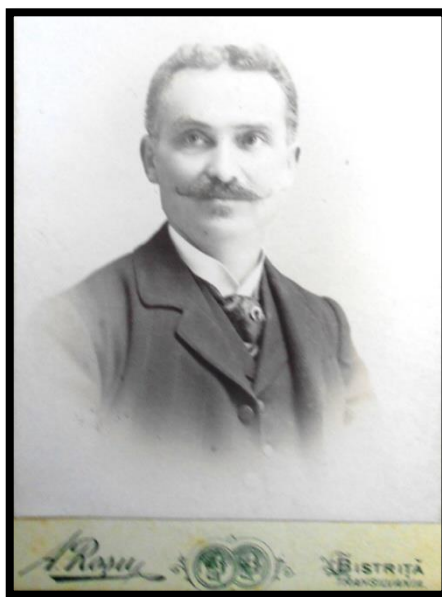
Apa din Sângeorgiul român corespunde tuturor recerînțelor¹: dă fier cât cere corpul și lasă loc nutrimentelor spre o activitate energetică. Fierul din Sângeorgiul român trece tot în sânge și nici un atom din el nu părăsește tractul digestiv fără folos.

Fier s-a dat oamenilor slăbănogi încă în evul de aur. Plinius (X, 49) ne spune că Melampus a curat de sărăcie de sânge pe regele Ifdicles cu o bucată de sabie ruginită. Bucata aceea de sabie se băga seara în vin și peste zi regele bea vinul acela. Melampus, ca să vină la vază și mai mare, spunea lumii că zeii i-au descoperit un vis că numai o sabie de fier înțepată în un arbore (viță de vie) va întrema² pe regele.

Pentru teritoriul apelor noastre minerale s-a îngrijit Creatorul, ca pe lângă fier să avem și viță de vie care produce vinuri acre. Aceste vinuri, împreună cu apa Sângeorgiului, fac un întreg pentru omul sănătos. Dacă în o jumătate de pahar vu vin torni apa aceasta, apoi, astruci³ cu palma paharul și îl scuturi ca să se mestece bine fluiditățile din el, atunci auzi o sfârâială și vezi numai mărgelile topitoare. Paharul trebuie golit dintr-odată, căci vinul rămas nebăut negrește, la ce fierul din apă poartă vina.

S-a mai constatat că vinul acrișor cu apa Sângeorgiului are prețul unor medicamente omorâtoare de veninuri, care nasc diferite morburi, așa, de exemplu, omoară microbii holerei⁴.

(va urma)

Dr. Andrei Monda, unul din foștii medici ai stațiunii Sângeorgiului

(SJANB-N, Colecția Fotografii, I/358)

¹ Cerință, exigență, imperativ, necesitate, nevoie, obligație, pretenție, trebuință.

² A-și recăpăta sănătatea sau puterile, a se înzdrăveni.

³ A (se) acoperi, a (se) înveli.

⁴ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivele Naționale (SJANB-N), Colecția *Iuliu Moisil*; În numărul anterior am început publicarea părții a II-a din micul tratat al dr. Leo Mureșan în *Foaia Diecesană*, Caransebeș, Anul VIII, 1893, nr. 11, pp. 5-6, deoarece nu a fost găsită prima parte a acestui material. Mulțumim pe această cale domnului Dorin Dologa pentru sprijinul acordat în găsirea primei părți.

APELE MINERALE DE LA SÂNGEORZ-BĂI

Dorin Dologa

Prima mențiune scrisă, de largă circulație, despre apele minerale de la Sângeorz Băi apare în anul 1770, când pe o hartă a Imperiului Austriac este notat Sângeorzul Român (Sângeorz Băi) ca localitate cu ape minerale. În anul 1773 este întocmit primul raport medical despre apele minerale din Sângeorz Băi. Prima descriere a apelor minerale de la Sângeorz Băi a fost făcută în revista vieneză „Gesund Brönnen” din anul 1777. În anul 1839 se folosea numai apa unui singur izvor¹. Izvoarele minerale au fost captate în anul 1858, când s-a edificat o construcție pentru băile calde cu opt cabine și un bazin pentru băile reci cu două compartimente, pentru bărbați și pentru femei cu câte un duș². În anul 1860 apele minerale de la Sângeorz Băi au fost analizate de către chimistul Fr. Folberth. Acesta arăta că dacă se ia în considerare cantitatea de săruri minerale

dizolvată în apă, atunci apele minerale de la Sângeorz Băi le depășesc pe cele de la Rohitsch, Vichy, Grand Ville, Billin, Josefsquelle, Roisdorf, Selters, Gleichenberg, Heilbrunner, Borsec, Faschingen, Emskränchen sau Salzbrunn³. Începând cu anul 1881 crește importanța Sângeorzului Băi și scade cea a Anieșului, a cărui amenajări balneare sunt distruse parțial în anul 1906 de un incendiu. În anul 1881 locuitorii Sângeorzului Băi puteau primi peste 1000 de „oaspeți”. La Sângeorz Băi se afla o vilă – vila nr. 11/12 „Coșbuc” – pe care exista o placă de marmură care spunea că aici au poposit și creat Alexandru Odobescu, Ion Luca Caragiale, George Coșbuc și Liviu Rebreanu, între anii 1894-1948⁴.

---

¹ Ioan Chintăuan, Ioan Rusu, „Considerații cu privire la istoricul cunoașterii și utilizării apelor carbogazoase din Transilvania de nord-est (Jud. Bistrița-Năseud), în George Marinescu (redactor responsabil), *File de Istorie*, Vol. VI, Bistrița, 1989, pp. 239, 245.

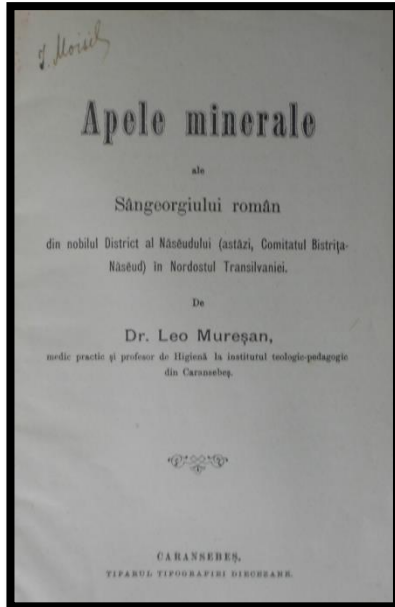
² Iuliu Moșil, *Băile alcalino-muriatice de la Sângeorgiul Român lângă Năseud. Districtul Bistrița-Năseud în Transilvania*, Tipografia și librăria N. D. Miloșescu, Târgu Jiu, 1897, pp. 9, 10.

³ *Prospect al băilor alcalino-muriatice „Hebe” din Sângeorgiul Român. Comitatul Bistrița-Năseud (Transilvania)*, Bistrița, Tipografia G. Matheiu, pp. 2, 14.

⁴ Ioan Chintăuan, Ioan Rusu, *op. cit.*, p. 245, 246.

Dorin Dologa

Izvoarele 1, 2 și 3, numite în trecut „Izvoarele Hebe”, aveau debite foarte mari, iar izvoarele 4 și 5 debite reduse. Forajele executate pentru mărirea debitelor au dat în exploatare sursa nr. 6, cu un debit foarte mare și sursele nr. 7, 8 și 9¹. Izvorul nr. 1 are un debit cuprins între 3700-4200 litri în 24 de ore, izvorul nr. 2 are un debit cuprins între 2500-3000 litri în 24 de ore, izvorul nr. 4 are un debit cuprins între 2600-3000 litri în 24 de ore, iar izvorul nr. 5 are un debit de 1500 de litri în 24 de ore².

Sursele hidrominerale de la Sângeorz Băi sunt următoarele:

Izvorul nr. 1 cu o apă în a cărei compoziție chimică intră anionii Cl, Br, NO₃, SO₄, HCO₃ și cationii Na, K, Ca, Mg, Fe, Al, Mn. Mineralizarea este cuprinsă între 10000-11000 mg/l și are un conținut de CO₂ de 1100-

1200 mg/l.

Izvorul nr. 2 are o apă carbogazoasă, bicarbonată, clorurată, sodică, calcică, magneziană, slab feruginoasă.

Izvorul nr. 3 este bicarbonat, clorurat, calcic, carbogazos. Mineralizarea totală variază între 10000-14000 mg/l, iar conținutul în CO₂ este cuprins între 1300-1800 mg/l. Apa acestui izvor este similară cu aceea a izvorului Ciunget de la Slănic Moldova și cu izvoarele de la Vichy din Franța.

Izvorul nr. 4 are un debit scăzut și o mineralizare de numai 3500-3800 mg/l.

Izvorul nr. 5 are un debit mic și o mineralizare de 4600 mg/l. Apa lui se remarcă printr-o radioactivitate mare.

Izvorul nr. 6 are o apă bicarbonată, clorurată, sodică, calcică și carbogazoasă. Mineralizarea totală este cuprinsă între 10000-11000 mg/l și conținutul în CO₂ între 1100-1700 mg/l. Apa acestui izvor a fost îmbuteliată începând cu anul 1936 și este cunoscută sub numele de „Hebe”. Ea conține radon (28,5 M.U.)³. După ce în perioada celui de-al doilea război mondial valorificarea apei minerale a fost oprită, ea fiind reluată după terminarea războiului, în anul 1980 s-a ajuns la o producție și livrare de 1,6 milioane litri de apă minerală anual⁴.

Izvorul nr. 7 este bicarbonat, clorurat, sodic, calcic, magnezian, carbogazos. Mineralizarea totală variază de la 8300 mg/l la 8900 mg/l. Conținutul în CO₂ este de 1500 mg/l. Acesta era racordat la stația APEMIN unde se îmbuteția.

¹ *Ibidem*, p. 245.

² Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Sfatul Popular al orașului Sângeorz Băi*, dosar 635, f. 3.

³ Ioan Chintăuan, Ioan Rusu, *op. cit.*, p. 247-249.

⁴ Mircea Vlădică, *Sângeorz Băi. Veche vatră de credință și cultură românească*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2003, p. 265.

APELE MINERALE DE LA SÂNGEORZ BĂI

Izvorul nr. 8 avea o apă carbogazoasă, bicarbonată, clorurată, sodică, calcică, magneziană. Mineralizarea totală era de 12000 mg/l, iar conținutul de CO₂ de 1800 mg/l.

Izvorul nr. 9 era racordat la baza de tratament balnear și avea o apă carbogazoasă, bicarbonată, clorurată, sodică, magneziană, slab feruginoasă. Mineralizarea totală este de 12200 mg/l, iar conținutul în CO₂ de 2100 mg/l.

La Sângeorz Băi se utiliza în tratamente nu numai apa minerală ci și nămolul mineral de izvoare și dioxidul liber de carbon (mofete). Sângeorz Băi are importante emanații de CO₂ din care se folosesc acelea provenite de la izvoarele nr. 2 și 8, prin amenajarea unei mofete în construcția care adăpostește sursele hidrominerale respective. Liber, necaptat, iese dioxidul de carbon în locul numit „Prihodiștea lui Mărcuș”.

Pe Valea Cormaia se găsesc trei izvoare minerale. Debitul lor este mic și mineralizarea cuprinsă între 6400-7200 mg/l. Sunt ape bicarbonatate, calcice, clorurate, sodice, magneziene, slab feruginoase, carbogazoase¹.

Apele minerale de la Sângeorz Băi sunt unice în România și chiar în Europa. Sângeorz Băi trebuie repus pe harta stațiunilor balneare importante. Localitatea trebuie să beneficieze de pe urma acestei bogății naturale excepționale.

¹ Ioan Chintăuan, Ioan Rusu, *op. cit.*, p. 247-249.

De pe Câmpul Libertății din Transilvania

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

*„Deșteaptă-te române din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani;
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!”*

Acesta era sunetul fermecător ce vibra din lira Orfeului român, din gura profetului Mureșanu, trimis de providența și destinat a dezmorți o generație maltrată, un popor bântuit de flagelul tiraniei și al despotismului. Acesta a fost sunetul ce a pătruns toate văile și unghiurile Transilvaniei în 1848, ce făcu pe români să se adune în acest câmp sacru, botezat de atunci „Câmpul libertății”.

În patru secole a fost expus românul la dureri și suferințe. În patru secole a plâns cu lacrimi de sânge, fără sunet și geamăt. Românul susținu toate probele de suferință cu tărie, vitalitatea nu-i amorți de tot, puterile nu i se frânseră, până când chiar în această zi măreață ce face epocă în istoria românului, la vocea profetică a lui Mureșanu, se deșteptară din somnul letargic chiar și cei mai adânc dormitori,

sculară și frecaseră ochii și cu încredere în providență și în sine, exclama: „la lucru fraților!”. Un cuget, o inimă, o simțire și un suflet bătută în toate piepturile române. În acest loc sacru pentru toată suflarea românească, zeci de mii de români s-au pronunțat și declarat înaintea cerului și a lumii că a sosit ziua dorită de secole în care „sau murim înveliți în flamura libertății, sau trăim ca liberi în patria liberă și autonomă!” au jurat credință neclintită către dinastia domnitoare, conservarea autonomiei patriei, apărarea limbii și naționalității române, a egalității, libertății și fraternității. Acest jurământ solemn pus sub flamura libertății s-a sigilat cu torenții de sânge a 40.000 martiri români.

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Măreață și sublimă e această zi în care o națiune frângând catenele infernale ale servituții, sfărâmând cătușele tirane al cărui jug strâmbase până la pământ – se proclama de națiune liberă. Aceasta e ziua renașterii, reînvierii nepoților opresați ai lui Quirinus¹, opresați de secole, ziua paștelor române, ziua în care s-au înmormântat cu solemnitate tirania și pe ruinele ei ticăloase s-a împlântat flamura libertății.

Nu voi a mă încerca spre a arăta momentozitatea măreței zile de 15 mai, nici a descrie sublimul act din 1848 în „Câmpul libertății”, căci toate sunt prea cunoscute tuturor, singura pronunțare din 15 mai și câmpul său piatra libertății, e destulă spre a face să palpate inimile românilor adevărați, ci cugetând a face un serviciu plăcut o[noratului] public, vin a descrie în câteva trasări decurgerea festivității zilei de 15 mai a. c.

Abia sosi ajunul mării zile de 15 mai atât de dorită pentru toți, când la ora opt și jumătate la semnalul camanelor, cete de tineri studenți, teologi, cetățeni inteligenți, atât din loco, cât și din jur, se ivesc pe toate străzile care erau luminate în modul cel mai splendid. Înainteză înaintea gimnaziului în a căror ferestre apare un fenomen plăcut ce face o impresie nespasă asupra privitorilor. Trei transparente străluceau în culorile cele mai brilante naționale cu inscripțiuni. Prima: „CV DACIA FELIX”, a doua „3/15 mai 1848 Viață-n libertate” și a treia „Deșteaptă-te din letargie sămânța domnitorilor lumii”. Privitorii nu se puteau sătura a privi aceste transparente, când un alt fenomen mai surprinzător, mai impozant, se arăta. De pe poarta gimnazială se ivește o conductă grandioasă de torțe, în fruntea căroră cu superbie flutura tricolorul național și urmat de întreaga tinerime și muzica între vivate entuziaste pentru Maiestate, pentru anteluptătorii și apărătorii națiunii române.

Ajungând conductul astfel înaintea casei unde locuiește preotul muzelor, d. director Timotei Cipariu, a cărui onomastică coincide cu măreța zi de 15 mai, muzica instrumentală și vocală executară piesele „Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim” și „Călușarul”, după care vivatele la strigările „Trăiască părintele literaturii române, trăiască părintele nostru anteluptător!”, nu voia a înceta.

De aici, ajungând înaintea bisericii catedrale, feciorii făcură un rond mare. De pe piatra aceea, precum înainte cu douăzeci de ani, apostoli zeloși, inundați prin lumina cerească, prin norul de aur, postați în fruntea națiunii, prin Scylla² și Caribda³ pășesc cu pași siguri și rostesc cuvântul păcii, ridică flamura libertății și strigară „Viața în libertate ori moarte striga toți!” – de pe astă piatră tânărul de clasa a VIII-a, George Brătianu, ținură una

---

¹ Quirinus a fost un zeu roman războinic. A fost preluat din mitologia sabină, identificat ulterior fie cu Marte (a cărui dublură a fost inițial), fie cu Ianus, iar după moartea lui Romulus, supranume acordat acestui rege legendar. Mai târziu a fost inclus în marea triadă supremă romană (alături de Jupiter și Marte). La origine, *Quirinus* a însemnat *mănuitor de lance*, deși romanii arhaici îl adoraseră ca geniu al vegetației de primăvară. După ce este suprapus cultural lui Romulus, i se consacră sărbătorile anuale *Quirinalia*.

² Scylla a fost în mitologia greacă o întruchipare monstruoasă, cu înfățișare de femeie și cu partea de jos a corpului formată din mai mulți câini.

³ Caribda este un monstru acvatic care îi are drept părinți pe Poseidon și Gaia. Este înfățișat adesea sub forma unei guri imense, monstruoase, care înghite mari cantități de apă de trei ori pe zi, atrăgând în gâttelejle ei tot ce plutește și provocând un vârtej de ape uriaș.

Între Scylla și Caribda, adică a se afla într-o încercătură, într-o primejdie din care nu se poate găsi o ieșire.

De pe Câmpul Libertății din Transilvania

---

din cele mai însuflețitoare și acomodabile cuvântări, arătând însemnătatea măreței zile în a cărei ajun ne aflăm, încheind cu „Trăiască Împăratul – patria – națiunea – egalitatea – fraternitatea – bravii și adevărații anteluptători ai sfintei noastre cauze naționale, apărătorii autonomiei dulcii Transilvanii”, după care urmară vivate neîntrerupte. De aici, publicul împăunat, îndulcit și mișcat până la inimă de puternica impresie, părăsind piața, se trase spre „Hotelul național” unde se aranja de către tinerimea studioasă un concert.

Ah! Cât de frumos a fost această scenă măreață. Mi se pare că a reînviat virtutea antică, virtutea străbună! Era parcă ca unul din triumfurile Romei antice, s-au reîntors la fiii lui Quirinus, la nepoții lor din Roma nouă. Nici condeii celui mai bun scriitor nu ar fi în stare a descrie entuziasmul, exaltarea inimii și bucuria ce se putea vedea pe fața fiecărui român. Ordinea și purtarea tinerimii, [în] tot decursul festivității, a fost exemplar.

În 15 mai aurora dimineții abia-și deprinse primele încântătoare sale raze pe bolta azurie a cerului, numai filomela¹ încă mai conturba silențiu natura prin versul melodios, când un ecou dulce și fermecător, un sunet melodios din „Câmpul libertății” deștepta pe toți dormitorii din repausul de noapte, îi anunța că a sosit ziua măreață, ziua aniversării în care s-a sculat românul strivit de atâtea secole. „Deșteaptă-te române!” executat de muzica opidană, de lângă piatra libertății fu acel farmec ce face pe toți ascultătorii să-și inunde fețele în lacrimi de bucurie că românul a reînviat, el nu a pierit, ci trăiește, speranța lui nutrește că va fi ferice și liber. Se părea că profesorul Mureșanu s-a suit pe acea piatră scumpă spre a striga și azi pe un ton puternic:

„Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniți-vă în cuget, uniți-vă în simțiri!”

La ora șapte se celebra cultul divin în toată splendoarea, la care a asistat, afară de tinerime, corpul profesoral întreg, domniile capitulare și un public numeros².

De aici, tinerimea în cea mai bună ordine, însoțită de tot publicul, de muzica opidană, cu nouă flamuri naționale în frunte, ieșiră la piatra libertății care pe cât e de simplă, pe atâtea de prețioasă în suvenirul³ fiecărui român, căci cuprinde sub sine mormântul servituții infernale, jurământul sacru ce l-a pronunțat 40.000 români și l-au sigilat cu sângele lor. Aici, ajungând după serviciul cultului divin, tânărul de clasa a VIII-a, Baziliu Ursu, ținu o cuvântare pătrunzătoare și corespunzătoare solemnității zilei, care adesea fu întreruptă de vivate entuziaste. După aceasta, o bucurie surprinzătoare, o plăcere nespusă au cauzat paisprezece tineri care, îmbrăcați în costum românesc, au jucat în jurul pietrei libertății cunoscutul salt „Românul”. Aplauzele nu voiau a se fini. „Să trăiască junimea română, viitorul națiunii!”, se auzea din toate părțile.

În fine, ne depărtarăm de la acest loc sacru de pe care s-a proclamat învierea națiunii române, ducând o suveniră neștersă în inimile noastre! Ah, cât de frumos e a fi român azi, însă român adevărat ce-și iubește patria și națiunea, precum și libertatea lor! Așa arată

---

¹ Privighetoare.

² Amintesc că astă dată nu s-a tras clopotul cel mare de la mănăstire, nu știu din ce cauză (sublinierea aparține autorului).

³ Amintire.

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

---

românul azi, că el trăiește, adoră libertatea adevărată și independența; și el trebuie să ajungă ceea ce dorește.

După amiază, tinerimea gimnaziului a aranjat în pădurea „Nica” o petrecere (maial) care ținu până la ora nouă, seara¹.

*

* *

Dacă în decursul anului este vreo zi care tinerimea română de aici o așteaptă cu dor și sete, atunci aceea e memorabila zi de 15 mai, ziua reînvierii, ziua Paștelor națiunii române ardelen. Tinerimea-i cunoaște marea însemnătate, e pătrunsă de cea mai profundă reverență către aceea. Cunoaște că de la această zi mărează se datează viața națiunii române din Transilvania. Precum în alți ani, așa și acum zeloasa tinerime se îngrijește de timpuriu de aranjarea acestei festivități naționale. Cu câteva săptămâni înainte nu auzeai alt discurs între tinerime decât despre modul de serbare al aniversării 15 mai. Spre a decora splendoarea acestei festivități s-a decis a se aranja în preseara acestei zile un concert, cu venitul destinat pentru folosul societății de lectură a acelei tinerimi.

Pătruns de bucurie, încântat de momentele în care îmi saltă inima de plăcere la modestele producții ale tinerimii, amăsurat promisiunii mele, cugetând a face un serviciu plăcut onoratului public cititor al „Federațiunii”, vin a descrie în câteva trăsături decurgerea aceluia concert.

Îndată după finirea festivității din sera de 14 mai (despre care am scris), pe la ora nouă, întreg publicul care, deși timpul era nefavorabil, a fost numeros, încântat de cele auzite și văzute, inunda către „Hotelul național”. În fruntea scenei fluturau cu mândrie două flamuri naționale. Atenția publicului se încorda cu deosebire asupra unui tablou transparent ce era deasupra scenei. Pe acesta era deprinsă cu multă măiestrie „Moartea lui Mihai Eroul, pe câmpia Turdei”, de domnul profesor de desen Paul Marinu. Tabloul era deprins după un model al pictorului Constantin Leca și conținea și inscripțiunile: „Unitate prin libertate”, „19 august 1601”, în culori naționale. Acest tablou făcu o impresie jalnică asupra românilor privitori, aducându-și aminte de gloria și fala română de pe timpul lui Mihai, de învingerile lui splendide, secerat pe câmpul luptei întru triumfarea românismului, umilind pe inamici și curățindu-i din patrie, - și în urmă cum cade victimă trădării, blestemăției lui Basta.

Privitorii își aținteau ochii asupra acestui tablou, când păși îndată pe scena orchestrei instrumentale, compusă din următorii membri: P. Vladu, Nic. Petru, I. Vasilca, G. Papucescu, Oct. Blasianu, L. Coșbuc și A. P. Alexi, în frunte cu profesorul de muzică I. Speil și profesorul V. Crișan și executa dimpreună cu corul vocal „Mersul lui Iancu” care seceră cele mai zgomotoase aplauze. Cine să nu-și fi revocat în memorie bravura și eroismul lui Iancu de la 1848? Cine să nu-și aducă aminte de regele munților Apuseni și de starea lui tristă din prezent? Numai puține aplauze, numai puțină plăcere cauza orchestra prin executarea ariei „Cavatine” din opera „Lucreția Borgia”. Abia încetează aplauzele când, după retragerea orchestrei, pășește pe scenă studentul de clasa a VIII-a, Leonte Mureșanu, și prin un gest și

---

¹ *Federațiunea*, Pesta, anul I, 1868, nr. 77, pp. 302-303.

De pe Câmpul Libertății din Transilvania

și ton bine accentuat, declamă poezia intitulată „Către renegați” de I. Vulcan, pe lângă aplauze. După câteva momente, se sui pe scenă corul vocal și intona „Răsunetul” de A. Mureșanu. Ți se părea că poetul Mureșanu a reînviat ca să mai acorde odată la două decenii cu lira sa profetică pasajul: „Acum ori niciodată, croiește-ți altă soarte!”. Toate simțirile, afară de al auzului, se păreau amorțite ca prin o putere magică; în fine publicul rupse în aplauzele cele mai zgomotoase. Orchestra executa apoi cu asemenea dexteritate piesa intitulată „Ardeleana”, compusă de Ștef. Perianu. Ciriacu Groze, student de clasa a VIII-a, declamă după aceea cu multă artă oratorică poezia „O privire de pe Carpați” de A. Mureșanu prin care cauză atâta plăcere cât fu adeseori întrerupt prin aplauze. Asemenea plăcere cauză Paul marin prin un solo „dorința” de V. Alecsandri, „acompaniat de muzica instrumentală. Această cântare armonioasă, la dorința publicului, fu repetată. Orchestra farmecă publicul prin piesa „Călușarul” care, pentru plăcerea ce produse, fu repetată asemenea. Nic. Petru, student de clasa a VII-a, declama cu succes poezia „Către femeile române” de I. Vulcan. Peste câteva momente corul vocal executa „Ultima noapte a lui Mihai Eroul”. Nu puteam decât să suspinăm aducându-ne aminte de acel timp ferice pentru România, când amicii lui Mihai îi jurau credință întru apărarea patriei și reînțemeierea României unite, mari, libere și independente. La dorința publicului, Leon Mureșanu repeta poezia „Către renegați” care a făcut onoare, atât declamatorului, cât și autorului. Acum era să urmeze descrierea tabloului „Moartea lui Mihai eroul” de A. P. Alexi, în locul căreia însă numitul tânăr declama, între aplauzele publicului, piesa „Către frații mei români” de un filo-român. Ultima piesă fu „mersul lui Mihai Eroul” executat de orchestră și de corul vocal, cu atâta armonie încât, pot zice, a secerat cununa aplauzelor. În fine, un student de clasa a VIII-a, prin o vorbire bine potrivită, mulțumește oaspeților în numele tinerimii pentru căldurosul lor succes (concurs) la această producție modestă, arătând pe scurt nobilul scop pentru care e destinat venitul acestei producții.

Publicul a fost mulțumit, căci piesele au fost toate bine alese și toate nimerite pentru ocazia festivității, toate erau ocazionale, toate naționale, toate românești.

Poeziile au fost declamate cu o dexteritate ce a excitat plăcerea tuturor și a făcut onoare declamatorilor. Sonoritatea și accentele limbii noastre armonioase au produs efectul cel mai mare asupra ascultătorilor.

După decurs de două ore, ce se păreau dispărute ca o rază aurie a aurorei blânde, ca o scânteie electrică ce zguduie puternic nervii auditorilor și aprinse în inimile lor flacăra – spiritul național, ca să ardă mai viu și mai plăcut, publicul împreună cu tinerimea se depărtară ducând cu sine cea mai dulce suvenir.

Tinerimea română de aici și cu astă ocazie a dat un frumos semn de viață, de apreciere a tot ce e nobil și frumos. Purtarea tinerimii a câștigat mulțumirea tuturor.

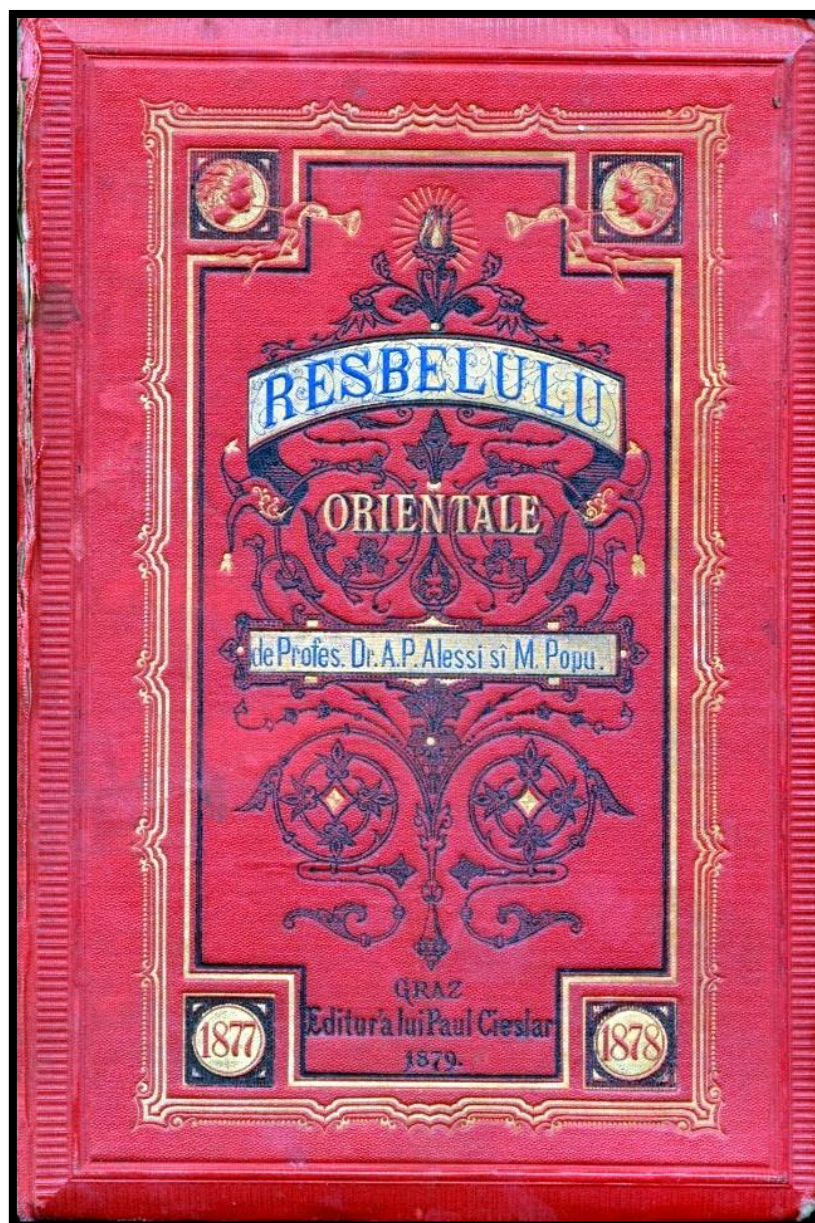
Din venitul curat, care se urca la 110 fl. până acum, și se speră a se înmulți, se vor procura cărți românești folositoare, pe seama bibliotecii tinerimii studioase.

În fine, îmi iau libertate cu astă ocazie, a vă descrie în câteva șiruri încă niște momente dulci, momente de bucurie și plăcere. În seara din 21 mai, alumnii seminariali de aici au dat o reprezentare teatrală [cu] „Umbra lui Mihai” sau „Pe ruinele Târgoviștei” și

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

„Creditorii” din comediile lui V. Alecsandri, cu care au secerat complăcerea și aplauzele publicului participant, care a fost numeros. La înfrumusețarea scenei a contribuit mult [la] „Pe ruinele Târgoviștei” și un transparent cu inscripția „Unire”, deprinse ambele cu mult gust prin teologul Simion Pop. Mă mărginesc numai a spune că toți diletanții și-au jucat rolurile cu o dexteritate rară. Publicul fu tare mulțumit. Producția ținu două ore. Venitul fu destinat întru folosul bibliotecii alumnilor¹ seminariali².

---

¹ Discipol; elev. Elev într-un alumnat (denumire dată în Germania și în Statele Unite ale Americii internatului școlar).

² *Federațiunea*, Pesta, Anul I, 1868, nr. 83, pp. 326-327.

Năsăudenii și Pronunciamentul de la Blaj

Năsăud, în 22 iulie 1868

Știrea că urzitorii pronunțării făcute în Blaj¹ la 15 mai a. c. sunt trași în cercetare criminală, a umplut în inimile locuitorilor din Districtul Năsăudului de cea mai adâncă durere.

E fără îndoială prudența a tace la timpul său, însă pot veni momente în care tăcerea ar fi crimă.

Am observat de mai mult timp față cu cauza comună a naționalității o purtare rezervată – am urmat a tace chiar și față cu imputările ce ni se făcuseră ca unor „fii rătăciți”; am tăcut însă – nu doar ne-am fi uitat de datoriile noastre către mama comună, ci întâi și mai întâi pentru îndatinata-ne loialitate către preabunul nostru Monarh, care nu poate lepăda de la sine niciodată pe o națiune credincioasă precum e cea română, apoi pentru că am crezut că promisiunile sărbătorești ce ni le făcuseră frații maghiari, de repetate ori, au purces din inimă curată, că încercările de 20 de ani vor fi învățat ce înseamnă suferința de secole și considerând situația faptică – se vor fi convins că aliatul lor natural e sigur numai națiunea română.

Astăzi însă, când la așteptările noastre pline de încredere, se răspunde cu procese judecătorești în contra tuturor aceluia care-și exprimă în mod cu totul nevinovat convingerile naționale, se răspunde din partea unui regim constituțional, - astăzi tăcerea trebuie să se curme, ca să nu explice de consimțire și, pentru aceasta, venim spre a declara în fața lumii că pronunțarea făcută la Blaj, în 15 mai a. c., e crezul politic și în Districtul Năsăudului.

Mai mulți².

---

¹ *Pronunțarea de la Blaj* a fost declarația politică a adoptată în data de 3/15 mai 1868, la împlinirea a 20 de ani de la Adunarea de la Blaj. Pronunțarea, inițiat de Ioan Rațiu și George Bariț, a fost prezentată la Blaj în timpul unei adunări populare, la care au participat în jur de 60.000 de țărani din Transilvania.

Pronunțarea s-a pronunțat pentru autonomia Transilvaniei și pentru repunerea în vigoare a legilor adoptate de Dieta de la Sibiu în 1863, anume legea privind egalitatea politică și confesională a națiunii române, precum și legea prin care limba română a fost declarată limbă oficială în Marele Principat al Transilvaniei, alături de limba maghiară și germană. Pronunțarea a solicitat redeschiderea Dietei Transilvaniei.

Continuatorii ai liniei Pasivismului, autorii Pronunțării au arătat că nu recunosc unirea Transilvaniei cu Ungaria, iar în consecință nu recunosc nici dreptul Parlamentului de la Budapesta de a adopta legi pentru Transilvania. Documentul a reafirmat boicotul vieții politice a țării, precum și refuzul recunoașterii instituțiilor maghiare. Pronunțarea a fost publicată în ziarul de limba română din Transilvania, în România și în țările vestice. Drept răspuns, Ministrul Justiției din Ungaria a inițiat proceduri publice împotriva semnatarilor (Vasile Rațiu, președintele capitulului mitropolitan, profesorul Ioan Micu Moldovan etc.). A se vedea Simion Retegan: *Pronunțarea de la Blaj*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, IX (1966), pp. 127–142.

² *Federațiunea*, Pesta, Anul I, 1868, nr. 109, p. 429.

H. P. M.
Apr.

Domnului Notarului comunal
Alexandru Neopoe!

in Sanguigiu

Stimata eu organizarea Comitatului nou creat
Bistuita. Aceasta sau desfiintata Comitetu San-
guigiuului, in acurii frunte sau avute anura a fi
ca Jude precuata alea eu incederea tuturara

RESTITUIRI

soluere a tutu... agentelaru...
a si...
gurendu-se de... mea si recoman...
a remanca si a fi si pe...
nea delu, energia si Diligintia atelu...
superioru ce...
Comunei incedinta...
se sacrati tota...
mita...
De rogn...
De a...
si...
si...

De rogn...
De a...
si...
si...

De la...
Sanguigiu, in la Septem... 1876

[Signature]

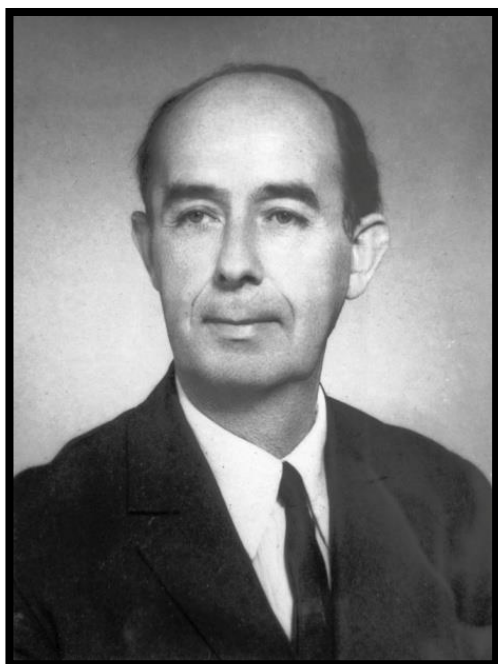

Fotografie din colecția personală Dan-George Uza

FRONTUL NAȚIONAL STUDENȚESC

OCTAVIAN SCRIDON

În urma unui decret recent, a luat ființă organizația numită, într-un mod așa semnificativ: „Frontul Național Studentesc”.

Se simțea de mult trebuința unei organizațiuni care să cheme în jurul ei pe cel mai ales răsad al tineretului acestei țări. Viața studentescă tânjea, iar studenții erau bănuți, la fiecare pas, de cele mai îngrozitoare fărădelegi. Încrederea în buna lor credință începea să apună cu totul.

Ne vine aici în minte o scenă petrecută la începutul anului universitar curent. Domnul profesor Ioan Lupaș, la deschiderea cursului domniei-sale de istorie națională, s-a simțit dator să rostească mustări aspre la adresa acestui tineret, de pe înălțimea catedrei pe care o cinstește de douăzeci de ani. Domnia-sa a spus, între altele: „Voi începe,

anul acesta, o supraveghere personală a frecvenței la cursuri. Niciodată, în cariera mea de profesor la această universitate, nu m-am gândit la asemenea mijloace de constrângere, pentru că aveam nestrămutata convingere că cetățenii universitari au venit aici cu dor și dragoste de muncă și numai de ea. Împrejurări atât de supărătoare pentru mine – și pentru toți oamenii de bună credință din această țară – mi-au dovedit însă contrarul. Studențimea a părăsit, de un timp, drumul ce-i era rezervat și s-a dedat la fapte ce nu onorează”. În felul acesta se exprima deunăzi profesorul care a arătat întotdeauna studențimii o dragoste fără condiții și o părintească grijă.

Într-adevăr, întâmplări recente au fost în măsură să zguduie din temelii încrederea de care se bucura odinioară tineretul nostru universitar. *Nu trebuie să se uite însă că faptele acelea au fost rodul minților rătăcite care nu pot avea nimic comun cu sănătatea, în atitudini și în credințe, care a caracterizat întotdeauna – și caracterizează și azi – tineretea noastră nepătată.*

Iată de ce, adâncurile netulburate de patimi ale studențimii au sângerat dureros în fața tuturor apostrofărilor cei erau aruncate.

A venit însă, iarăși, în ajutor generosul Legiuitor și a spus: Să le întindem din nou mâna, căci cine știe, poate se vor prinde încrezători de ea. Fără îndoială, rezultatele au întrecut cele mai optimiste așteptări. *Studențimea, de data aceasta, n-a mai așteptat ca legea*

OCTAVIAN SCRIDON

---

să-i fie impusă, ci într-un entuziasm clocotitor s-a alăturat Frontului care le dădea posibilitate să-și arate adevăratul lor suflet, adevăratele lor credințe.

Suntem ispitiți să dăm aici câteva spicuiți alese din cuvântările rostite cu acest prilej de către reprezentanții studențimii din diferitele centre universitare ale țării:

„Adeziunea și înscrierea noastră în corpore la Frontul Național Studențesc (F.N.S.) o cere, în primul rând, imperativul nostru național care vrea ca, fără întârziere, să ne încadrăm în marea operă de ridicare a țării, izvorâtă din mintea și inima regească, operă concretizată plastic în F.N.S., front care prin muncă, ordine și unitate, va câștiga pentru întotdeauna ariegărzilor sale cea mai de seamă biruință spirituală: *demnitatea românească*, demnitate pierdută în ultima vreme în adâncimi de genune.

Ca fii ai unei națiuni și ca tot atâtea voinețe pătrunse de ceea ce înseamnă disciplină și ordine națională, adeziunea ni se impune ca o datorie de conștiință.

Azi – mai ales azi, când prin fapte necugetate se preamărește sângele, ruinând din temelie puternicii stâlpi așezați de Divinitatea ocrotitoare la bolta mesianismului nostru politic – este o datorie de onoare ca împotriva spiritului demoniac ce destramă și eclipsează destinul catedralic al neamului nostru, să aderăm la stăruința spre mai bine a țării, dovedind prin aceasta opiniei publice că blamul aruncat pe umerii tineretului este cu totul străin de sufletul nostru tineresc, eroic pregătit pentru a putea sluji Stăpânului destinelor noastre viitoare.

Studențimea, cu veșnica ei tinerețe, îți dă bine seama de pașii ei din ultimul timp și mărturisește astăzi cu îndrăzneală și sinceritate: La o parte cu rătăcirile străine de dansa și integrarea ei voluntară și etică în Frontul renașterii românești.

Cultul față de trecutul Bisericii noastre și pietatea față de înaintașii noștri, ne aruncă de dincolo de mormânt, prin negura veacului, imperativul categoric de a adera cu însuflețire obștească la acest front, așezând prin fapta noastră o cărămidă la temeliea statului renăscut sub egida Regelui Său”. Așa se exprimă, astăzi, voința studentului român de a-și sluji Țara și tronul.

Suntem gata să părăsim toată zgura ambițiilor mărunte care s-ar părea că a fost cândva apanajul temporar al năzuințelor noastre.

Vrem din toată inima să se poată spune și despre noi, așa cum se exprima Octavian Goga, cântărețul pătimirii noastre: *În orice caz, tinerii de azi, copiii furtunii de ieri, cu fluidul de simțire care-i leagă într-un mănunchi, sunt a apariție de sănătate sufletească reconfortantă. În fața lor, după muștrările precedente ale unora și după injuriile interesate ale altora, de ce n-am spune că sub tâmpurile noastre încărunțite, toți care credem în redeșteptarea acestui popor, resimțim ecourile postume ale tinereții proprii și silabe întârziate dintr-un cântec de demult...*

În suflete înmuguresc bucurii uitate, proiecții luminoase din viitor, visuri și dorințe de mai bine, - e vânt de primăvară¹.

---

¹ Năzuința, Bistrița, Anul II, 1939, nr. 53, pp. 2-3.

TRADITII

Ioana Petri (noră), Maxim și Lucreția Petri (socrii)

(Fotografie din arhiva personală a familiei Petri)

Pe coclaurile Sângeorzului

IOSIF CIUNTEREI

De vorbă cu Ioana Petri, 87 de ani și fiul acesteia, Maxim Petri

Iosif Ciunterei (I.C.): Bună seara și bine v-am găsit!

Maxim Petri (M.P.): Bună seara!

I.C.: Domnul Maxim, în seara asta am urcat, hăt la deal, pe Valea lui Dan.

M.P.: Da, mai bine-zis pe strada Nucilor, de pe Valea lui Dan, să știe toată lumea.

I.C.: Așa știe toată lumea. Merem la mama dumneavoastră. Câți ane are?

M.P.: 87 de ani.

I.C.: Mulți înainte!

M.P.: Născută în 10 august 1929.

I.C.: Și locuiește aici la deal?

M.P.: Aici o locuit de când s-o măritat, la 17 ani.

I.C.: Îi numai singură?

M.P.: Îi în casă cu mine, locuiește cu mine.

I.C.: Aici locuiți și dumneavoastră?

M.P.: Da, aici, da!

I.C.: Din câte am înțeles, nu i-ați zis că venim, azi, la ea?

M.P.: Nu, nu!

I.C.: Sper să ne primească, să steie cu noi în povești, că are multe de ne povestit.

M.P.: Acuma, depinde de dumneavoastră ce o întrebați.

I.C.: Din câte am înțeles, dumneavoastră ați fost și coregraf la ansamblu, aici în Sângeorz.

M.P.: Da, la „Păunița” am fost coregraf.

I.C.: Câți ani?

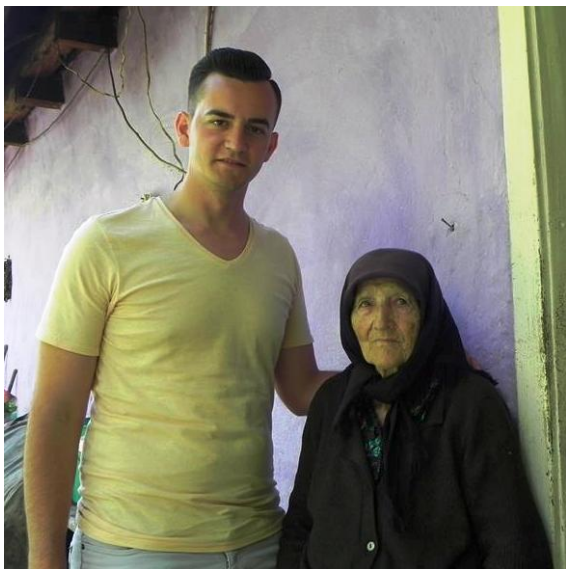
IOSIF CIUNTEREI

M.P.: 26 de ani.

I.C.: O vechime de ani.

M.P.: Ca să corectăm un pic. Funcția pe care am avut-o acolo, la Casa de Cultură, văd că acum să poartăăștia care n-au școală și-și zic profesori, am fost un simplu

instructor-coregraf. Atâta. Pentru atestate și astea, lasă, astea ți le dau, dar eu așa consider că am fost un simplu instructor-coregraf.

I.C.: Aș vrea, dacă tot v-am prins, cum se spune, la mână, aș vrea să vă întreb un pic despre dansurile populare. Cât se mai păstrează în ziua de astăzi jocurile noastre populare tradiționale românești? Mai sunt jocurile tradiționale care au fost cândva în vatra satului?

M.P.: Momentan, nu!

I.C.: Nu, îs modificate.

M.P.: Îs modificate, stilizate, nu se face „Hora satului”. Era în Sângeorz-Băi „Jocul banilor”, așa se zicea. Când începea jocul, juca

„Jocul banilor” și acolo își lua fiecare băiat „drăguța” și intra într-o roată, în „Jocul banilor”, și plătea la șeful jocului bani pentru muzicanți.

I.C.: Cum se numea acela care strângea banii?

M.P.: Șeful jocului îi zicea. Așa-i zicea.

I.C.: Șeful jocului? Că în alte părți îi zice „cizăș”.

M.P.: Probabil o fi având o denumire, eu nu știu, că așa-i zicea că e șeful jocului. Ieșea din grup unul care era mai rău de gură. Ieșea din grupul feciorilor și mergea de tocmea ceterașii și veneau la șopru, cum îi ziceam noi. Atunci era un pavilion, așa de lemn, șopru.

I.C.: La șopru se juca?

M.P.: La șopru. Apoi jucau acolo două jocuri, apoi ieșeau la jocul banilor într-o intersecție de mai multe străzi. Și acolo, după aceea își lua fiecare drăguța. Ziceau: mă, n-o jucat-o, nu mai îs laolaltă. N-o jucat-o pe aceea a lui Creața, știu eu, a lui Ciuban. Ziceau: îi cu alta. Și era o rușine dacă nu intra să plătească jocul banilor. Nu puteai, te sfădea comunitatea, necăjitul acela n-o jucat jocul banilor, n-are cu ce plăti.

I.C.: Când s-o făcut aici, în Sângeorz-Băi, ultimul „Joc al banilor”?

M.P.: Apoi și de 20 de ani.

I.C.: De atunci nu s-o mai făcut?

M.P.: Poate mai mult de 20 de ani. Cred că pe la sfârșitul anilor '80. Nu s-o mai făcut...

I.C.: Cam de prin ce an datează păunița aici la Sângeorz?

M.P.: Cred că de pe la 1800. A fost o profesoară care avea rădăcini la Sângeorz-Băi, doamna Emilia Secoșan, îi zice de-a lui Haliță. Unde-i piața în stațiune era grădina lui Haliță. Și a făcut un film, cam prin 1983, pentru Canada. Se ocupa cu portul popular. Și doamna

Pe coclaurile Sângeorzului

---

aceea știa foarte bine. Cred că este în arhivă, la radio sau pe undeva. Sau la televiziune și știe că este un document când s-o făcut. Aiestea erau confecționate din pene de cocoș negru.

I.C.: Nu din pene de păun?

M.P.: Nu, nu, nu!

I.C.: Și atunci numai după ce o apărut pana de păun? După pana de păun s-o denumit „păuniță”?

M.P.: Se numeau și înainte, dar păunul era păun. La salva și Coșbuc unde se purta păun. De la salva și până la Sângeorz-Băi nu s-o mai purtat păun. Din ce cauză? Nu-și permitea oricine să-și cumpere păun. Și în Sângeorz-Băi numai trei-patru, care erau mai bogați, că era foarte scumpă pana de păun. Și de la Sângeorz-Băi la deal, iar nu s-o mai purtat.

I.C.: Din câte știu eu, pana de păun o apărut pe la anul 1900.

M.P.: S-ar putea.

I.C.: Știți cumva de unde o apărut?

M.P.: Păi, pana de păun, zona ei e acolo, la Salva și Coșbuc.

I.C.: dar cine ar fi adus-o?

M.P.: Asta nu mai știu.

I.C.: Nu știți. Aici, la Sângeorz-Băi, cine ar fi adus păunița? Nici asta nu știți?

M.P.: Păunița, nu știu, dar știu că asta este specifică zonei Sângeorz-Băi și nu există nicăieri în altă localitate.

I.C.: Hai să intrăm la mama dumneavoastră că am văzut-o aici. La fântână am văzut-o, văd că poartă opinci.

M.P.: Da, da.

I.C.: Ziua bună! Doamne ajută! Numai pe acasă? Suntem de la radio și am venit să povestim cu dumnitale despre niște lucruri bătrânești. Oare îi vrea să stăm să povestești cu noi? Nu mă cunoașteți.

M.P.: Îi coleg cu Trăienel.

I.C.: De la rodio îs. Și-am venit să povestim una-alta, despre cum o fost vremurile mai demult. Vă văd că purtați opinci în picioare.

Ioana Petri (I.P.): Opinci, cu aiestea am crescut. Cu opinci.

I.C.: Cu aiestea ați crescut?

I.P.: Da!

I.C.: Aiestea îs din gumă. Mai demult, din câte am înțeles, erau din piele de porc.

I.P.: Da, erau.

I.C.: Ați prins, cum erau acelea?

I.P.: Beleau porcii și pielea o făceau opinci. Da!

I.C.: Cum se așezau acelea pe picior?

I.P.: Cum stau acelea? Se făceau din porc că nu se găseau. Porcul îl bele și pielea o folosă de ne făce opinci. Da cu părul în afară. Și nu țâne așa de mult. Nu-ți da la tăți. Nu oricine ave. Era-i și desculț.

IOSIF CIUNTEREI

I.C.: Îmbla-i și desculț!?

I.P.: Da!

I.C.: Și așa ați îmblat și la școală?

I.P.: da, am mai îmblat.

I.C.: Câte clase aveți?

I.P.: Am fost mulți în casă și noi. Și nu pre merem la școală. Merem slujnice, la găzdaci.

I.C.: Ați fost slujnică?

I.P.: Da.

I.C.: Unde?

I.P.: La Nemțălea.

I.C.: Aici în Sângeorz? Și cum o fost să fii slujnică?

I.P.: Cum o fost? Omu ț-o dat vaca, oile, mieii, să agriji de ele. Te ducei că erai o casă de băiți. Și cum vine cineva și te cere de slujnică, te ducei. Îți pare bine că te ceamă.

I.C.: Câți ani ați fost?

I.P.: dar n-am îmblat la școală, 4 clase, numai 4 clase am îmblat șa școală, c-apoi am fost slujnică.

I.C.: Slujnică, câți ani ați fost?

I.P.: Câți ani am fost? Apoi, de pe clasa a II-a am fost. Mai merem din când în când și la școală. Dar mai multe merei la oameni. Di ce n-ai venit? N-am putut vini că ne-am dus. Că ne-o dat brânză și lapte.

I.C.: Brânză și lapte vă dăde plată?

I.P.: Da, da.

I.C.: Vă da și bani sau mai puțin?

I.P.: Bani nu ne da. Câte-o hăinuță, ceva, de-o bluză, de-o rocie. Și uite că am ajuns aproape 100 de ani. Doamne ferește! soacra o murit, socru o murit. Bărbatu mi-o murit. Și eu, împtelecata, am rămas.

I.C.: Uite, că Dumnezeu v-o dat putere.

I.P.: Ne-o dat putere, ne-o dat. da amu, tot o ie, o ie mai mult amu puterea.

I.C.: Îs grele bătrânețile lele Ioană?

I.P.: Da, da. Nu auzi, nu vezi. Îs grele.

I.C.: Stați mai rău cu vederea și auzul?

I.P.: I-așa, dacă mă întrebai, nu mai știu. Îs meciurdă bine! Ce să mai... Atâția ani. Îi mai încălesc pe ei, în loc să-i mai ajut. Mai au și ei val cu mine, cu bătrânețile mele.

I.C.: Ați prin războiul? Cum o fost atunci?

I.P.: Vine trenul la gară. Noi am fost multe acasă, tăte fete. O venit trenul și l-o dus pe tata. Ne-o dus la gară, acolo. O venit să ducă oamenii. Noi eram jos, de pe fereastra trenului ne mai lua tata și ne mai săruta. Doamne ferește, țiuite și plânsete: tată și mamă. Da, da, l-o dus pe tata la război.

I.C.: Mă gândesc c-o fost duși mai mulți de aici. S-o mai întors? O mai venit înapoi?

I.P.: O mai venit.

Pe coclaurile Sângeorzului

I.C.: Tata dumnitale?

I.P.: O venit tata. Da nu știu cum o mai fost, că socru, i-o dus nu știu câți oameni. O venit și i-o dus. Oamenii o fugit. O îmblat a căta oamenii aceia pe care o fugit, să-i prindă. Și aici, aici o fost casa soacrei și a socrului. Și acolo în grădinuță durmeu oameni răi, pe aieștea care vreu să fugă. O fugit de-acolo unde i-o dus și socru meu o venit și s-o dus în pădure. Și aici, pe bărbatu meu, era băietan, așa l-o bătut până ce i-o sărit dinții din gură. Să spuie că unde-i tată-so. El sta pe aceea că l-o dus la război. Și așa era.

I.C.: O fost greutate.

I.P.: da, să nu te poți apropia de casa ta. Durmeu oamenii răi sub streșină, ca să te prindă, ca să te bată, oameni răi. Erau cenderii (completează fiul Maxim). A mai fost de câteva ori, acolo la vale o fost casa oilor. Acolo o fost oile lui socru. Și socru o fugit și oile le-o lăsat acolo. Soacra cu bărbatu meu, el o fost băietan. Și l-o prins acolo cu oile, l-o bătut până ce i-o sărit măselele... O fost on Dârțu și tătă sara o dormit ca să-i prindă. Și socru meu o avut un frate morar. Și i-o luat oamenii răi, jândarii, ce-o fost și i-o dusu-i pe la frate-său la moară, dar nu i-o lăsat să se bage în casă. unul o stat cu ei afară și unul s-o băgat în casă. Și l-o luat la întrebări că unde-i frate-său. Nu știu, zăce, de unde să știu. Pe acela nu l-o lăsat să iasă din casă să-l vadă, să se vadă. I-o bătut și acolo, numai să-i zvâre pe apă.

I.C.: După război o venit foametea.

I.P.: Da, o venit foametea, da.

I.C.: Cum v-ați descurcat atunci cu mâncarea?

I.P.: Da, greu ne-am descurcat. Îți lua țolul de pe pat și haina care ai avut-o mai bună ca să-ți deie o țără de fărină. On nepot a lui socru, o avut o grămadă de băiți, o fiert harbuz și cu lapte. Așa da la băiți.

I.C.: Ce gust ave harbuzul acela? Era bun?

I.P.: Harbuzul care-l dam la animale, la porci. De unde să fie bun! Dar dacă i-o fiert cu lapte, tot le-o dat de-acela până i-o luat diariia pe băiți. Foamete o fost! Nu știei ce să mănânci.

I.C.: Nu s-o făcut grânele? Îmi spune un om că scobeau de pe copaci scoarță și o sfărmau.

I.P.: Da, da. Și am trecut prin tăte și n-am murit. Câte am mai văzut și câte am mai auzit.

I.C.: Ați trecut prin tăte.

I.P.: Peste tăte. Aici l-o avut numai pe el, soacra cu socru. Numai pe el, pe bărbatu meu. M-o adus aicea, n-o amu ce să fac. Mă mai ducem acasă la mama. El s-o dus cătană, trei ani o făcut.

I.C.: Unde o făcut?

I.P.: Vai mă, Maxime, cum să zic? La grâniceri, la Gura Portiței (completează fiul Maxim).

I.C.: Trei ani de zile o stat?

I.P.: Trei ani de zile, eu am stat aici cu moșnegii.

I.C.: Cum v-ați înțeles cu socrii?

IOSIF CIUNTEREI

I.P.: Bine ne-am înțeles. Că o fost și mama și tata și surorile aproape... Și am stat trei ani cu soacra și socru.

I.C.: Ați venit noră.

I.P.: Am venit noră.

I.C.: Cum e să fii noră?

I.P.: Bine să ai mamă, să stai la mamă. Dacă așa o lăsat Dumnezeu. Ce să faci? După ce o venit acolo de la armată, o fost un tunel acolo, ș-o venit trenul că cine mere la lucru, acolo, să încarce vagoane de piatră, la lucru acolo (la carieră, completează fiul Maxim). Și apoi o mărș la lucru că dacă ț-o trebuit bani. A făcut acolo bani și am făcut casă. o fost numai o casă vece.

I.C.: O lucrat acolo ca să faceți bani, să faceți casă?

I.P.: Da. Am ținut și gălicioare. Vreo două oi, porci, vacă și am avut cu ce, pământ o fost. Da și năcaz și foamete o fost. Până când o dat Dumnezeu de să coace holdele, să se facă orzul. Ducem la moară și facem fărină să mâncăm. Așa a fost.

I.C.: Era moară aici, unde duceți la moară?

I.P.: da, era moară. Acolo în capătul satului. Acolo o fost moară. Frate cu socru morarul. Apoi ne mai da și nouă câte o cupă de fărină. Și atâtea am pățit și uite că n-am murit.

I.C.: Vă mirați?

I.P.: Și iacă că-i încălcesc și pe ei.

I.C.: Câți frați ați fost acasă?

I.P.: Șase-șapte?! Tăte. Numai una-i murită.

I.C.: O casă mare.

I.P.: Da! Tata nost o lucrat la carieră, în capătul satului. Am trăit și mai bine și mai rău.

I.C.: Cum e să crești într-o casă atâta de mare?

I.P.: Greu, păi cum? Nu-i greu? N-avei ce mânca, n-avei cu ce te îmbrăca, până torcei cânepă, până făcei pânză, până să-ți astupi o țără trupul...

I.C.: Trebuie mult să lucre o femeie!

I.P.: Multe. Amu stativile, îs puse pe foc mai Macține?

M.P.: Îs în grajd.

I.P.: Până amu am țăsut.

I.C.: Ați luat la stative până amu încoace?

I.P.: Am lucrat, am lucrat. Am făcut țol, vernică, cum zăcem noi, facem izmene la băiți. Cum ne îmbrăcam noi. Nu mai cumpărai. Numai domnii cei mari cumpărau. Amu tăți îs domni.

I.C.: Prin sat, mai coborâți?

I.P.: Nu mai cobor.

I.C.: Nu mai coborâți. De câtă vreme n-ați mai mers prin sat?

I.P.: N-am mărș. De câți ani măi Macține?

M.P.: De când o murit tata.

Pe coclaurile Sângeorzului

I.C.: De când o murit bărbatul dumnitale?

M.P.: De 16 ani.

I.C.: De 16 ani sunteți văduvă?

I.P.: Da.

I.C.: Câți copii aveți?

I.P.: Doi, numai doi: pe Mațin și pe Ilie.

I.C.: Nicio fată! Nu v-ar fi fost drag să fi avut o fată?

I.P.: Ne-ai fi fost drag, dacă nu mi-o dat-o Dumnezeu. Cu fetele te înțelegei mai bine...

I.C.: Cu bărbatu cum v-ați înțeles?

I.P.: Bine, bine!

I.C.: O fost bărbat bun?

I.P.: Da! Că numai sângur o fost la părinți. Ți noi am fost o ciurdă acasă. Ș-o țără de pământ, o fost. N-o putut să trăiești numai cu pământul, să nu te duci la lucru. Mama m-o dat aici. C-o fost sângur, doamne ferește, că i-o luat fata dintr-o ciurdă.

I.C.: O fost lotră!

I.P.: Da, da!

I.C.: Cum v-ați cunoscut cu bărbatu? Unde v-ați întâlnit?

I.P.: Aicea în vale, la casă.

I.C.: aici o stat și el?

I.P.: Aici o stat, aici o fost casa părintască. Tatăl său o făcut alta. Atuncea căsile n-o fost așa mărețe, așa susă. Aveai o țără de adăpost. O sobă, pământ pe gios.

I.C.: Și căsile din lemn.

I.P.: Te desculțai, îți îngețau picioarele pe lut, ungem cu lut pe gios.

I.C.: Și păreții, la fel, îi ungeți cu lut.

I.P.: Da, cu lut. Lut, o țără albăstrui, aducem de pe Cormaia. De acolo am adus de am făcut pe păreți.

I.C.: Să gășă atunci var?

I.P.: Să gășă, nu să gășă. Nu să pre gășă. Decât merem a lut acolo.

I.C.: Și era mai bun acela?

I.P.: Da! Era! După aceia nu ne-o mai lăsat omul. O fost pe locul omului groapa aceea de lut. Numai dacă i-ai dat ceva ț-o dat o țăr de lut.

I.C.: Și de acolo l-ați adus aicea. Cu ce l-ați adus?

I.P.: În spate.

I.C.: Nu era greu?

I.P.: Nu. Cu ce să meri? Cu picioarele în tăte lăturile. Cine o grăit de biciclete, de câte au amu.

I.C.: Sau căruțe. Animale ați avut? Cam ce animale?

I.P.: Da, am avut. Câte două vaci și oi și capre, porci, pentru casă. nu eram de tăt năcăjiți, de murit.

I.C.: Ați fost o familie înstărită?

IOSIF CIUNTEREI

I.P.: Am fost înstărită? Acasă am fost înstărită numai de băiți. Aici o fost numai el singur. Eu am fost cea mai mare și mai nevernică.

I.C.: Și uite așa v-ați măritat.

I.P.: Așa ne-am măritat una după alta. Eu am fost prima și o soră în Făgăraș, Ana. Ie o murit.

I.C.: Celelalte mai trăiesc?

I.P.: Da. Eu o trăbuit să mor întâi, că eu am fost mai bătrână ca tâte. Păi văd că n-am murit.

I.C.: Știți cum să spune: vinim pe rând și ne ducem pe sărite.

I.C.: Animale mai aveți? Galiți?

I.P.: Avem. O vacă. Mâți avem patru. Și mâți avem. Nu suntem năcăjiți.

I.C.: On mâț care mai torce. Din câte am înțeles, mâțu mai torce amu.

I.P.: Numai mâții. Drept. Era-i tot cu cujăica și cu fusul, cu caierul mereu, mereu. Făcei torturi, le cerbei. Să-ți poți face pânză să-ți astupi trupul.

I.C.: E greu să torci?

I.P.: Nu-i greu. Amu n-am tors cine știe lume de când.

I.C.: Cujăica pe une-i?

I.P.: Nu știu. Prin grajd. N-am mai tors altul. S-o făcut câte raze domnești. N-am mai țsut altu.

I.C.: Ce părere aveți de lumea din ziua de azi?

I.P.: Păi, îi mai bine de o sută de ori. Doamne ferește, că-i mai bine. Îi mai bine. Păi cât am fost tânără, doamne ferește, să lucrî de dimineața până sara. De câte ori nu mâncai, să gați lucrul acesta... Făcei pită de mălai, făcei în rel. Îți luai o țără de pită de aceea, coaptă, necoaptă, o mâncai și-ți vedeai de treabă. Așa, te ducei mai departe. Și oi și vaci. Te-o pus aieștia, să te ferească Dumnezeu, ț-o luat și laptele, să le dai pârcioci, să le dai fansule, tăt îți dai.

I.C.: V-o pus să dați cote?

I.P.: Da! O venit și s-o suit în pod pe scară și-o coborât cununile de mălai, cum erau cununile împletite și le-o luat, dacă nu te-ai țanut să dai bani. Da îți lua tăt.

I.C.: O fost greu.

I.P.: Păi nu? Să lucrî de pomană și alții să mănânce. Să se suie în pod. Să-ți coboare tăt ce ai făcut tu.

I.C.: Ați pățit să vi se suie în pod?

I.P.: Da, s-o suit, da!... Am mai făcut și ginars când s-o făcut tătcicelea. Dacă de prinde, îți lua cazanul, îți lua. Nu erau atâtea cazane ca amu.

I.C.: Atunci când stătei la coadă, după țucăr, după oloi.

I.P.: Vai, doamne ferește! Ne împinge, aicea la pod, c-o gânit că n-a muri niciodată, Zdrobău, da. „Ce fansule ai adus aici, ce pârcioci. N-ai putut pune mai mari!”, făce. Dacă așa le-o făcut Dumnezeu. Trebuie și lui, tăt lui. Și fansule, și lână... De lână nu-i de grăit. Ț-o zvâre dacă nu era uscată. Ț-o zvâre. Aicea la pod iar o fost unu. „Du-te cu ie afară. Pune-o să se uște”. O mai frecai de pământ. „păi, așa mi-o dai, mă. Du-te afară. Du-o acasă!”.

Pe coclaurile Sângeorzului

I.C.: O fost jingaș.

I.P.: Daaa! Jingaș, gânești că nu era din sat, să ție cu oamenii. Tăt lui îi trebuie, tătcicelea. Dacă te băgai în boldă, numai pe cine vre el lăsa, deșcige acolo ușa și-apoi intrai acolo. Și eu, dacă-i mai ducem ceva la Cătăluța, apoi mă lăsa după ușă... Și-o murit... O gânit că nu moare veci. Și-apoi, om din sat, să te batjocorească. Tăt să-i dai. Tătcicelea. Cât ai lucrat tu să împărțăști cu Zdrobău.

I.C.: D-apoi când o fost colectivul, v-ați dus să lucrați în gios?

I.P.: Da, o mârș. Pe unde o găsit de lucru.

I.C.: Ce-ați lucrat pe acolo?

I.P.: Eu n-am mârș., eu nu... Doamne ferește, cât de greu o fost! O fost greu. Amu îi bine. Îi tare bine că să gășăște de tâte. Haine domnești, ești domn amu. Amu nu mai lucrî. Trebuie să țăși tătă noaptea și ziua, să meri la lucru la polog și noaptea să țăși. Că-ți trebuie pânză să-ți astupi.

I.C.: Ați avut vreme de tâte?

I.P.: Îți făcei vreme, că aesta îți era lucrul. Laptele, mulgei vaca, vine un domn, parcă el dăde de mâncare la vacă.

I.C.: Numai vă porunce.

I.P.: Ducei laptele în ceea zi. Tăt îl ducei. Îl căta de gras, dacă n-ai pus apă. Și Măriuca lu Vasilică, ie era cu laptele. Da cred că-i murită.

I.C.: Amu laptele unde îl duceți?

I.P.: Nu-l ducem nicăieri. Am dus bugăt. Doamne ferește, că nu rămâne nimic la băiți. „Lasă mă băite, nu mai be de-acolo, că nu să împle glaja”. Apăi, bunu, „Futu-le postul lor! Nicio țără de lapte să nu rămâie la băiți!”. „Du-te bunule și fă treabă acolo, da de te-a pune pe dumnitale ceva!”. Era cam rău de gură bunu.

I.C.: Era mai aspru. Uite că tâte năcazurile aiestea v-o călit.

I.P.: Nu știu, cum să-ți spun, nu o lăsat Dumnezeu, așa-i. să nu ci murit oamenii veci și ce era oare? Să nu ci murit nime! Nici tânăr, nici bătrân.

I.C.: Pi la biserică mereți?

I.P.: Am mârș. Da amu nu mai pot mere. Că amu nu văd, dar n-am nimic. Îmi ard ocii ca focul, tăt mai rău văd, tăt mă șterg la oci.

I.C.: Pe la doctori ați fost?

I.P.: Nuu! N-am fost la doftor. Am fost nu știu de când. O dată, cred. Am făcut niște injecții. N-am mai mârș altu. Amu dacă oi muri, din aiestea mi-a trece, nu mai mor veci. Uite că nu mai mor. Și-așa o fost traiul. Mălaiul țî l-o coborât din pod, țî l-o luat, l-o dus la primărie.

I.C.: Și lada de haine!

I.P.: Da, cu tātu! Dacă n-ai plătit, nu te lăsa să iei nimic din ladă. Lada încuiată, ceia la ei. Acolo o fost hainile mai scumpe. Și le vinde. Era Juca. Și-acela, o țăță de om!

I.C.: Văd că aveți casă bătrânească. Vi-i drag așa s-o țâneți, să stați în ea.

I.P.: Cum să mai stăm, ce să mai facem, casa s-o făcut.

I.C.: Lumea s-o mai domnit.

IOSIF CIUNTEREI

I.P.: Da, s-o domnit, dară! După ce-o venit din armată, apoi am făcut casa asta. O fost o țără de casă, mai mică... Ş-apoi, după ce-o venit de la armată, am vândut oi, am vândut vaca și odată s-o făcut o țăr de casă mai altcumva.

I.C.: Lemnele, de pe unde le-ați tras? De unde le-ați adus?

I.P.: D-apăi le-am cumpărat de la popa. Popa o mai avut un frate. Şi popa a făcut casă pe la Borcut, pe-acolo. Popa n-o stat aici, căsile le-o vândut. Una o dat-o la fratele lui și una ne-o dat-o nouă. Da o fost legate căsile deolaltă. Ş-apoi casa aceea s-o făcut aicea. Am strâns tăt bănuțul de-am putut face casă.

I.C.: Uite așa, cu două mânuri v-ați ridicat.

I.P.: Da. Bunu o fost și el. bărbatu meu s-o dus la lucru. Când avem de lucru mai mult, rămâne și el, dar bunu și cu buna, la cosît, la mâncare, la galiți, că vine frigul.

I.C.: Cum erau iernile?

I.P.: Da era mare. Şi omăt mare. Da, da, nu putei ieși din casă, omăt mare. Tare mare și frig.

I.C.: Uite, că amu nu prea e omăt.

I.P.: Îngețau fereștile la casă, de ferească Dumnezeu, până ce făcei focul, până să încălză o țără și vine sara iar. Nu să duce geața tătă de pe ferești.

I.C.: ați avut în casă cuptior?

I.P.: Am avut. Casa bătrână o fost cu cuptior.

I.C.: Cum să face pita în cuptior?

I.P.: Da bine. Bine, să face bine.

I.C.: Şi acolo, deasupra cuptiorului, mai durmeți?

I.P.: Da, durmei. Era cierbinte. Mai puneai mălai să se coacă, să poți să faci o țără de fărină. Da, acolo era vatra, era cuptiorul.

I.C.: Acolo uscați mălaiul?

I.P.: da, acolo îl desfăcai. Da cucuruz puneai. Făceai un pic de foc și băgai cucuruz acolo să se uște, să poți face fărină.

I.C.: V-amintiți când puneți în cuptior pârcioci?

I.P.: Da, puneai să se coacă.

I.C.: Şi cu o țără de brânză, sara cinați... Văd că acolo, într-un cui, aveți strânse niște burene pentru ceai.

I.P.: Niște nintă, de ceai. Să uscă și, păi, fac ele, Saveta și Cătălina și îmi dau și mie... Îmi dau ei de mâncat, eu nu-mi fac nimic.

I.C.: Pensie aveți?

I.P.: Nu, nu-mi dă nime, nimnic. Vai, mult am mârș cu lapte de pomană. Voi, mult am mârș. Nu-mi dă nime nimnic.

I.C.: Pe aici, prin sat, cum vă cunoaște lumea pe ocară?

I.P.: Pe ocară? De Petri, nu știm de altcicelea.

M.P.: Ioana lu Gabor.

I.C.: Ioana lu Gabor? Așa v-o cunoscut?

I.P.: Găboroi. Pe socru. Tata meu o fost Lăpușan Alexandru.

Pe coclaurile Sângeorzului

I.C.: Mai aveți vecini? Mai vin să vă cate?

I.P.: Nu mai vin. Vine aiesta, Liviu, din părau. N-are femeie, i-o murit femeia. Băiții i s-o dus. El stă aicea în părau cu caprile.

I.C.: Îi mai trece vremea...

I.C.: La anii aieștea, ce vă mai doriți?

I.P.: Da ce să mai doresc, numai să încid ocii, să mă duc cu Dumnezeu, îi bugăt amu. Mi-i bugăt. Doamne ferește! Îs mulțămită și să mă ferească Dumnezeu să nu pcic la pat. Nu-s supărată. Păi dacă așa o lăsat Dumnezeu lumea, ce să faci, te doare o țără pe dincolo, pe dincoace, încizi ocii și te duci. Ce să faci altceva?

I.C.: Sânteti o femeie împlinită?

I.P.: Îi bugăt, aproape 90. Cât mă mai țâne Dumnezeu, m-oi mai scula, mă pun, mă rog lui Dumnezeu, zâc rugăciunile, dar nu pot să dorm mai mult noaptea. Mai stau răzămată de părece.

I.C.: La ce vă mai gâniți?

I.P.: Dar a vini cineva m-a strâga, da a vini pe dincolo, mai gisáz ceva. Cioc, cioc la ușa. Păi nu-i nime. Da ușa o încui.

I.C.: Numai vi să pare.

I.P.: Da.

I.C.: Vă mulțămesc din tât sufletul că ați vrut să povestiți o țără.

I.P.: Iartă! Că poate nu ți le-am spus tâte.

I.C.: Foarte bine! Poate mai vinim la dumnitale să mai stăm la o poveste. Vă mulțămesc, multă sănătate! Să trăiești!

I.C.: Ba Maxime, uite că am ascultat o poveste despre viața mamei dumneavoastră, un exemplu pentru întreaga comunitate de aici din Sângeorz-Băi. Cred că cei care o sta să asculte pot să tragă multe învățături. Așa cum am zis, o fost o femeie harnică și o femeie exemplu.

M.P.: S-o căsătorit la 17 ani, o venit la 17 ani aicea. Și pot să spui de copil s-ajungi la vârsta asta, o fost foarte greu. N-o povestit cât de greu, o lucrat în carieră, o cărat la roabă, o încărcat vagoane ca un bărbat, ca să facă casa și ne-o țanut la școală pe noi. Și eu și fratele am crescut cu animale, nu prea ne-am jucat noi în oraș. Fugem, și luam bătaie că lăsam animalele pe la alți oameni, prin iarbă și ne băte sara. Luam bătaie.

I.C.: N-aveți vreme, nu v-ardea de joacă.

M.P.: Nu, în vacanță mai merei la plantat, la degajări, să-ți cumperi o pereche de pantofi.

I.C.: Uite c-așa o fost vremurile. Vă mulțumesc din tât sufletul că m-ați adus în sara asta pe coclauri. Aș dori să transmiteți un mesaj.

M.P.: Eu le doresc la toți să fie fericiți, să fie sănătoși.

I.C.: Multă sănătate și doamne ajută!

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

Prof. Monica Halaszi

**Ordinul „Meritul pentru Învățământ” în grad de
Cavaler**

Doamne, ce zi! Mulțumesc pentru gândurile bune pe care mi le-ați transmis. Și mulțumesc celor care m-au făcut ceea ce sunt: familiei, doamnei învățătoare Ioana Pop, profesorilor din Sângeorz-Băi, lui Doru Pruteanu, oamenilor minunați cu care am inițiat și derulat proiecte și, nu în ultimul rând, elevilor mei. Fără voi, dragii mei, nimic nu ar fi fost posibil. Fără ezitățile, poticnirile și, da, reușitele voastre.

ISSN 2285-8229

ISSN-L 2285-8229